

Latvijas Universitātes
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte

Aigija Grāvīte

**Didaktiskās spēles kā izziņas intereses sekmētājas
latviešu valodas stundās
jaunākajā pamatzglītības posmā**

Diplomdarbs

Zinātniskā darba vadītāja: dr. paed., asoc. prof. B. Kaļķe

Rīga
2006

Saturs

Ievads.....	3
1. Izziņas intereses teorētiskie aspekti	5
1.1. Izziņas intereses būtība	5
1.2. Izziņas intereses sekmēšanas iespējas.....	9
1.2.1. Izziņas intereses veicināšanai piemērotās mācību metodes	10
1.2.2. Uzdevumi izziņas intereses veicināšanai	12
1.2.3. Izziņas intereses veicināšanas stimuli	13
1.2.4. Spēles un rotaļas – izziņas interešu stimulētājas	15
1.3. Izziņas intereses attīstības līmeņi	18
1.4. Jaunākā pamatizglītības posma skolēnu izziņas interešu īpatnības	20
2. Didaktisko spēļu raksturojums	23
2.1. Pētāmās problēmas vēsturiskais apskats	23
2.2. Nosacījumi didaktisko spēļu organizēšanā	25
3. Praktiskais pētījums par didaktisko spēli kā izziņas intereses veicinātāju latviešu valodas stundās	29
1.1. Skolēnu un skolotāju attieksme pret didaktisko spēli	29
1.2. Izziņas intereses noteikšana mācāmajā klasē	33
1.3. Izveidotās didaktisko spēļu kopas apraksts	35
1.4. Didaktisko spēļu izmantošana izziņas intereses veidošanā latviešu valodas stundās	36
1.5. Pedagoģiskajā izmēģinājumdarbībā gūtie rezultāti	41
Secinājumi	44
Literatūras saraksts	46
Anotācija	48
Pielikums	52

Ievads

Viena no svarīgākajām problēmām, kas skolotājiem jārisina, organizējot mācību darbu, ir skolēnu izziņas intereses izraisīšana. Tā ir problēma, kura visai plaši risināta pedagoģiskajā literatūrā, bet joprojām ir un paliek pedagogu uzmanības lokā.

I. Freidenfelds un V. Ūsiņš atzīmē, ka izziņas intereses izkopšanā svarīga nozīme ir arī skolēnu attīstības līmenim, mācību saturam un metodēm. Taču noteicošā loma bieži vien ir skolotājam. No tā, cik liela ir skolotāja personības ietekme uz skolēniem, kāda ir viņa pedagoģiskā meistarība un attieksme pret mācību priekšmetu un katru skolēnu, daudzējādā ziņā ir atkarīgi ne vien panākumi mācībās kopumā, bet arī izziņas intereses veicināšanā.

Jaunākā skolas vecuma bērniem ir nenoturīga mācību izziņas interese. Nereti, strādājot ar tradicionālām metodēm, strauji zūd interese par mācībām, mācību procesā aktīvi iesaistās tikai daļa skolēnu, tāpēc būtu jādomā, kā rosināt skolēnu izziņas intereses.

Veicot šo darbu, tika apzināta pedagoģiskā un psiholoģiskā literatūra. Iepazīstoties un analizējot I. Kāpostas, S. Hessenu, I. Udaļcova, D. Lieģenieces u.c. autoru pedagoģisko literatūru, tika izzināti šo autoru atzinumi par didaktiskās spēles nepieciešamību mācību stundās.

Lai izprastu pedagoģiskos procesus, kas nosaka skolēnu izziņas interesi pret mācībām, tika iepazīti I. Žoglas, J.A. Studenta, A. Ļubļinska, V. Avotiņa un G. Ščukinas viedokļi.

Strādājot skolā daudzus gadus, tika novērots, ka skolēniem grūtības sagādā mācību vielas apguve ar tradicionālām mācību metodēm latviešu valodas stundās. Tāpēc tika izraudzīts pētījuma temats: „**Didaktiskās spēles kā izziņas intereses sekmētājas latviešu valodas stundās jaunākajā pamat izglītības posmā.**”

Diplomdarba pētījuma objekts – **mācību process jaunākajā pamatizglītības posmā.**

Diplomdarba pētījuma priekšmets – **izziņas intereses sekmēšana latviešu valodas stundās jaunākajā pamatizglītības posmā.**

Darba autore izvirza hipotēzi: **ja tiks izveidota didaktisko spēļu kopa, kurā skolēni risina kādu didaktisko uzdevumu, tad tiks sekmēta skolēnu izziņas interese.**

Lai veicinātu pozitīvu izziņas veidošanos, vienlaicīgi sekmējot mācību vielas apguvi.

Diplomdarba autore, par pētījuma mērķi izvirza – ***izzināt didaktiskās spēles iespējas izziņas intereses sekmēšanai latviešu valodas stundās jaunākajā pamatizglītības posmā.***

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Apzināt un izanalizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pētāmo problēmu.
2. Izveidot didaktisko spēļu kopu latviešu valodas stundām jaunākajā pamatizglītības posmā.
3. Izmēģinājumdarbībā pārbaudīt izveidotās spēļu kopas iespējas skolēnu izziņas intereses veicināšanai latviešu valodas stundās.

Pētījuma gaitā izmantotas šādas pētniecības metodes:

- 1) Literatūras analīze,
- 2) Pedagoģiskais novērojums,
- 3) Izmēģinājumdarbība,
- 4) Anketēšana,
- 5) Reitinga metode.

Pētījums veikts Rīgas Imantas vidusskolā, 2. klasē. Pētījumā iesaistīti 28 skolēni, kā arī 15 skolotāji.

Atbilstoši diplomdarba uzdevumiem izveidota šāda darba struktūra:

1. daļā tiek noskaidrota izziņas intereses teorētiskie aspekti, tās būtība, nozīme mācību procesā, aplūkota spēle kā stimulētājmetode izziņas intereses veicināšanā sākumskolā.
  2. daļā tiek atklātas pedagoģijas teorijas par didaktisko spēli kā metodi.
  3. daļā tiek izveidoti spēles apraksti, skaidrota spēles nozīme latviešu valodas mācību procesā, veikti pētījumi. Tiek analizēts, konstatējošais pētījums, kas tika veikts, lai noskaidrotu kā mainās skolēnu izziņas intereses, zināšanu un prasmju līmenis latviešu valodas stundās.
- Nobeigumā tiek apkopoti secinājumi, kas radušies literatūras studiju un pedagoģiskā pētījuma gaitā.

1. Izziņas intereses teorētiskie aspekti

1.1 Izziņas intereses būtība

Ikviena mācību teorija pamatojas uz noteiktu izziņas teoriju. Taču tai pat laikā mācīšanās, skolēnu izziņas darbība noris gluži tāpat kā zinātniskā izziņāšana.

Izziņas darbība ir īstenībā vērotu parādību, to būtības un likumsakarību atspoguļošana (apjēgšana un apguve) cilvēka apziņā. Šis process saistīts ar spēju iedziļināties, saprast jēdzienus un idejas, svarīgākais darbības veids cilvēka attīstībā, mācību darbībā. [19.,77] Izziņas intereses ir zināšanu apguve, kuru apguve ir atkarīga no paša skolēna attieksmes pret mācībām, vajadzība patstāvīgi un apzinīgi mācīties, rada zināšanas, kas gūtas darbojoties. [19.,32]

Skolēnu izziņas intereses aktivizēšanas pamatā ir mācību darbības teorētiskā koncepcija, kuras būtība ir tāda, ka skolēna personība attīstās un veidojas daudzpusīgas darbības procesā; arī zināšanas, prasmes un iemaņas kļūst par skolēna personisku ieguvumu, tiek sekmīgi apgūtas tikai tad, ja to uztveršana, pārstrādāšana un izmantošana noris aktīvas intelektuālas, praktiskas darbības procesā. Taču, lai skolēns varētu iekļauties aktīvā izziņas darbībā, viņam jāapgūst mācību darbības veidi, intelektuālās darbības paņēmieni. To apgūšana ne tikai rada nepieciešamos priekšnosacījumus izziņas darbības aktivizēšanai, bet arī kļūst par pamatu kvalitatīvi jaunu aktivitātes formu izkopšanai. Apguvis sākumā skolotāja vadībā mācību darbības veidus, skolēns pēc zināma laika (ja skolotājs cenšas pakāpeniski izkopt viņam patstāvīgumu izziņas darbībā) mācās un vēlāk arī pierod to patstāvīgi izmantot, atrast jaunus racionālus darbības veidus, paņēmienus, likt tos lietā, risinot izziņas uzdevumus. Skolēnu aktivitāte pakāpeniski pāraug jaunā kvalitātes formā – pašaktivitātē, kas izpaužas kā pašregulācija, paškontrolē un pašvērtēšana. Šāda iekšējā aktivitāte ir ļoti nozīmīgs pedagoģiskais ieguvums. [27 .,96.]

Mācīšanās ir izziņas darbības specifiska forma, kuras būtiskā iezīme ir tās radošais raksturs, kas izpaužas, kad skolēns pats aktīvi iekļaujas jaunu zināšanu darbības veidu apgūšanā, radošās darbības pieredzes bagātināšanā, reizē veidojot sevī arī apzinīgu attieksmi pret mācīšanos.

Izziņas interese ir viena no mācību darbības funkcijām. Noskaidrojot mācību darbības struktūru, iespējams labāk izprast izziņas darbības aktivizēšanas psiholoģiskos pamatus. Vajadzības pagūt zināšanas, pozitīvi mācīšanās motīvi rosina skolēnus veikt izziņas darbības, stimulē ne tikai zināšanu, bet arī darbības veidu apguvi. Mācību uzdevumā, kas ir viens no svarīgākajiem mācību darbības

elementiem, virza izziņas darbību, nosaka tās saturu un raksturu. Mācību uzdevumā netiešā veidā tiek sniegtas zināšanas par apgūstamo vielu.

Izziņas intereses veidošanas procesā tiek atklāti jauni apkārtējās pasaules attīstības fakti un likumi, savukārt mācībās apgūst cilvēces uzkrāto pieredzi, zināšanas, kas sasniegtas izziņas gaitā. Izziņas interese attiecībā pret mācībām ir primāra. Izziņas aktivitāte nav jāsaprot kā vienkārša skolēna darbošanās, bet gan kā darbības kvalitāte, kurā izpaužas paša skolēna personība ar tās attieksmi pret apgūstamo mācību saturu, darbības raksturu, ar tieksmi mobilizēt savus morālos un gribasspēkus izvērīto mācību mērķu sasniegšanai.

Pedagoģiskajā procesā mūs interesē izziņas interese pret mācību priekšmetu un mācību darbību kā pedagoģiskā procesa subjektu, sevi un savām intelektuālajām spējām. Šo problēmu risina I. Žogla darbā „Skolēnu izziņas attieksme un tās veidošana”. [28.,34.]

Jo pilnīgākas ir zināšanas par attieksmes objektu un tā nozīmīgumu sev, jo mazāk attieksme ir atkarīga no emocionāla pārdzīvojuma, jo apzinātāka un mērķtiecīgāka ir personības darbība.

Izziņas intereses īpašo dabu nosaka izziņas nozīme personības attieksmju veidošanā – izziņa pastarpina ne tikai citus attieksmju veidus (tikumisko, tiesisko, estētisko u.c.), bet arī nosaka pašas izziņas intereses veidošanos: lai attieksme pret izziņas objektu veidotos, par to vispirms ir vajadzīga informācija. Ir jānoskaidro, kādēļ zināšanas ir nepieciešamas, kādas funkcijas ir izziņas interesi, lai stimulētu tās veidošanos.

G. Ščukina uzskata, „ka intereses pret mācībām kā emocionālu atbildi pauž skolēna izvēle, dodot priekšroku tam, kas viņam patīk, vai noskaidrot to, kas nepatīk. Tās veidošana sākas ar skolēnam nozīmīga parauga atdarināšanu, kas demonstrē attieksmi”. [31.,13]

I. Žogla [28.,19] savā darbā izziņas intereses veidošanos mācībās aplūko kā īpašu mācīšanas veidu. Pašu attieksmi raksturo kā personības iekšējo stāvokli, kas iespaido skolēna personiskās darbības izvēli. Arī šis stāvoklis sasaucas ar izziņas objekta personisko nozīmīgumu un izvēles motivāciju. Tādēļ interesi nevar mācīt tāpat kā jebkuru jēdzienu. Tā ir stimulējama, nevis mācāma, jo ietver sevī pārdzīvojumu. Tā ir norāde uz attieksmi kā audzinātu īpatnību, kuras pamatā ir personiski izvērtētas zināšanas. Īpaši nozīmīgi tas ir mācībās, kur mācību saturu piedāvā galvenokārt skolotājs. Zināšanu mācību darbības personiskā nozīmīguma novērtējums ir izziņas intereses veidošanās: piedāvā skolēna pašnovērtēšanu, mācību satura, formu,

paņēmienu izvēli, veido mācībām labvēlīgu situāciju, rada iespēju skolēnam apliecināt sevi mācībās.

Izziņas interese ir sarežģīts veidojums personības struktūrā, un tai ir dažādi attīstības līmeņi, tā ir ārēji novērojama, lai gan parādās neviennozīmīgi, atkarībā no ārējiem apstākļiem un dominantes personības struktūrā. Tādēļ nevar izdarīt secinājumus no viena gadījuma, ir nepieciešami ilgāki novērojumi, lai fiksētu patstāvīgas izziņas intereses izpausmes un mērķtiecīgi veicinātu tās bagātināšanos. [28.,21] Kā raksta autore I. Žogla norāda, ka izziņas intereses veidošanas uzdevumi, pamatojoties uz šo intereses funkciju, ir speciāli rādītāji mācību procesā skolotāja klātbūtnē nodrošināt iespēju skolēnam justies ne tikai neapdraudētam kā personībai, bet arī nostiprināt personības pozīciju, atzīstot intelektuālās spējas, apgūstot zināšanas un prasmes kā personisko vērtību. [28..37] Tas aptver:

- 1) palīdzību skolēnam sasniegt rezultātu mācību darbā, izslēdzot negatīvu vērtējumu,
- 2) palīdzību un iespējas pašnovērtēt sava mācību darba rezultātus un intelektuālās spējas,
- 3) mazināt skolēna atkarību no situācijas un intelektuālajās emocijām, izslēdzot attiecībā uz sasniegumiem mācībās, palīdzot apzināties savas intelektuālās spējas.

Izziņa pastiprina un padara produktīvāku cilvēka praktisko darbību. Personības struktūrā izziņas interesei ir integrējoša nozīme, jo tā vērsta ne tikai uz ārējo pasauli un tās apgūšanu, bet arī uz paša personību – izzināt, novērtēt, pieņemt lēmumu, rīkoties.

Konkrētā nozīmē tā aplūkojama kā speciāla interese pret kādu noteiktu sfēru. Ja tajā personībai ir iespējas sevi apliecināt, realizēt savas spējas, veidojas pozitīva attieksme, kas ietekmē personības rīcību šajās sfērās.

Jautājumiem par interešu lomu mācībās ir savos darbos ir pievērsušies J. A. Students [23.] V. Avotiņa [3.]. Kāposta [12.] D. Lieģeniece [15.] Skolēnu interešu izziņāšanai par pamatu savā darbā šī jautājuma izklāstam izvēlējās A. Ļubļinskas [17.] pētījumus un G. Ščukinas [31] atziņas.

J. A. Students savā grāmatā „Vispārīgā paidagoģija” [23.,536.] uzskata, ka ievērojamus darbus kā garīgajā, tā materiālajā laukā cilvēks pastrādā tad, ja viņam ir dziļa un neatslābstoša interese. „Interese ir tas iekšējais spēks, citādi sakot, tīksme, ko pārdzīvojam, vērojot saistošu parādību vai arī kavējoties atmiņās pie patīkamajiem pārdzīvojumiem pagātnē, vai gaidot ko patīkamu”. [23.,202]

„Mēs bieži sūdzamies, ka mūsu bērniem maz uzmanības, taču interese cieši saistīta ar uzmanību. Ja būs interese, būs arī uzmanība. Tātad, vispirms jāmodina interese” [23.,205], atzīst J. A. Students.

Jebkura darbība noris daudz efektīvāk un ir rezultatīvāka, ja personībai ir izteikti, spilgti, dziļi motīvi, kas rada vēlēšanos darboties aktīvi, ar pilnu atdevi, pārvarēt neizbēgamās grūtības, nelabvēlīgos priekšnoteikumus un citus apstākļus, neatlaidīgi virzoties uz izraudzīto mērķi. Tas attiecas arī uz mācību darbību, kas noris daudz sekmīgāk, ja skolēniem ir izveidojusies pozitīva attieksme pret mācībām, ja viņiem ir izziņas intereses, vajadzība iegūt zināšanas prasmes un iemaņas.

Mācību efektivitātes paaugstināšanā īpaša nozīme ir izziņas interesēm, jo tās tieši saistās ar visām mācību procesa jomām. Izziņas intereses izpaužas kā personības selektīva vērtība:

- 1) uz priekšmetu būtības izzināšanu,
- 2) uz zināšanu un darbības veidu apguves procesu.

Skolēnam ar izkoptām izziņas interesēm ir raksturīga tieksme nevis virspusēji iepazīt priekšmetu vai parādību, bet gan iedziļināties tās būtībā. Izziņas intereses ir spēcīgs, nozīmīgs iekšējs skolēna izziņas darbības rosinātājs, kas stimulē, aktivizē visu galveno psihisko procesu norisi, rada emocionālus pārdzīvojumus, mobilizē gribu grūtību pārvarēšanai. Izziņas intereses it kā apvienojas intelektuālās un emocionālās darbības procesi.

Izziņas intereses ir cieši saistītas ar izziņas vajadzībām. Psiholoģe G. Ščukina [27.,34.] par izziņas interesēm uzsver, ka šie jēdzieni nav identificējami. Autore atzīmē, ka izziņas vajadzības ir primāras. No vajadzības zināt, izprast attiecīgo priekšmetu, parādību un procesu būtību rodas un attīstās izziņas intereses. Pirms runāt par izziņas interešu veidošanu, jāaplūko jautājums par izziņu vajadzībām. [27., 174]

Izziņas vajadzības ir process, kas virzīts uz indivīda veiksmīgai darbībai un attīstībai nepieciešamu lietu, norišu, prasību izpildi, ko īsteno vai nu pats indivīds ar paša piepūli, vai cita persona šī indivīda labā. [27., 183.]

Vajadzībā pēc zināšanām izpaužas skolēna iekšējā tieksme pēc pašattīstības, vēlme dziļāk un vispusīgāk izprast apkārtējās pasaules parādības, papildināt un padziļināt savas zināšanas, priekšstatus, pieredzi. G. Ščukina uzsver, ka tas skolēns „kurš sapratīs, kāpēc viņš dzīvo, kāpēc mācās (būtībā tas ir viens un tas pats), ka tikai mācoties aug un veidojas cilvēka dvēsele un tajā pamostas cilvēciskas vēlēšanās, t.i., mācīties, sasprindzinājis visus spēkus, mācīsies ar prieku, brīvi, neviena nepiespiests

[31.,12], Tāpēc arī izziņas vajadzību izkopšana ir pamats, uz kura balstās izziņas interešu un pozitīvu mācību motīvu izveide.

Izziņas vajadzību izkopšana noris galvenokārt aktīvā izziņas darbībā, ko skolēni veic patstāvīgi. Šāda darbība tiek virzīta ar izziņas uzdevumiem, kas rosina skolēnus patstāvīgi meklēt uzdevuma (spēles) risināšanas ceļus un paņēmienus, kā arī apzināties to, ka uzdevuma risināšana rada nepieciešamību apgūt jaunas teorētiskas atziņas un likumus. Izziņas vajadzību izkopšanai izmanto dažādus līdzekļus un paņēmienus. „Viens no paņēmieniem, kā pastiprināt skolēnu iekšējo vajadzību pēc zināšanām,” uzsver R. Fišers, „ir tādu apstākļu radīšana, kuri saasina pretrunu starp priekšstatiem, kas viņiem izveidojušies par noteiktu priekšmetu, parādību vai procesu, viņu dzīves pieredzi un šo objektu daudz dziļāku zinātnisku izziņāšanu”. [10.,224] Autors iesaka parādīt skolēniem apgūstamo zināšanu lietojumu praktisko uzdevumu risināšanā, izskaidrot milzīgo nozīmi cilvēces attīstībā, izmantot mācību procesā materiālus, kas ņemti no praktiskās dzīves, saistīt jauno vielu ar iepriekš apgūto, ievērojot stingru mācīšanas loģiku.

1.2. Izziņas intereses sekmēšanas iespējas

Izziņas intereses sekmēšanā svarīga nozīme ir skolēnu attīstības līmenim, mācību saturam, metodēm un citiem faktoriem. Taču noteicoša loma bieži vien ir skolotājam. No tā, cik liela ir skolotāja personības ietekme uz skolēniem, kāda ir viņa pedagoģiskā meistarība un attieksme pret savu priekšmetu un katru skolēnu, daudzējādā ziņā ir atkarīgi ne vien panākumi mācībās kopumā, bet arī izziņas vajadzību izkopšana. Aplūkojot jautājumus par izziņas interesēm, īpaši jāuzsver to milzīgā nozīme skolēnu izziņas darbības aktivizēšanā. Taču tai pašā laikā jāteic, ka ne katra skolēna intereses rosināšana kļūst par efektīvu, stabilu izziņas darbības stimulētāju. Virspusēja intereses par attiecīgu priekšmetu vai parādību, kāda nereti tiek izraisīta ar izklaidējoša rakstura mācībām, neskar pietiekami dziļi personības intelektu, jūtas, gribu un tādēļ nekļūst par efektīvu, stabilu izziņas darbības rosinātāju. Pieredze rāda, ka pat spilgti, interesanti fakti, ko skolotājs izmanto savā skaidrojumā, bieži vien saista skolēnu uzmanību tikai īsu laiku un ne vienmēr rosina viņus uz parādību būtības dziļāku izziņāšanu. G. Ščukina, runājot par mācību interesantumu, uzsver šādu domu: „Ja spilgti, neparasti fakti tiek aplūkoti paši par sevi, atrauti no galvenajiem izziņas uzdevumiem, tie novirza skolēnu uzmanību no attiecīgās parādības būtības izziņāšanas un nestimulē viņu izziņas darbību. Un otrādi – ja skolotājs, izmantojot spilgtus piemērus, rada tādu situāciju, kas liek skolēniem iedziļināties aplūkojamās

parādības būtībā, interesantuma elements kļūst par nozīmīgu izziņas darbības rosinātāju”. [27.,32]

Skolēnu izziņas intereses darbības aktivizēšanai mācību procesā izmanto dažādus līdzekļus. Izšķir vispārējos un konkrētos izziņas darbības aktivizēšanas līdzekļus. Vispārējie izziņas darbības aktivizēšanas līdzekļi ir izglītības un mācību saturs, mācību metodes un paņēmieni, mācību organizatoriskās formas. Šie līdzekļi ir savstarpēji cieši saistīti un veido vienotu veselumu. Izglītības un mācību saturs lielā mērā nosaka to, kādas mācību metodes un organizatoriskās formas jāizmanto, lai aktivizētu skolēnu izziņas darbību. Izglītības un mācību saturu, mācību metodes un organizatoriskās formas apvieno izziņas darbības aktivizēšanas mērķi. [27.,66.]

1.2.1. Izziņas intereses veicināšanai piemērotas mācību metodes

Lai izveidotu interesi par mācībām, jāizmanto visu mācību darbības organizācijas un realizēšanas metožu arsenāls (verbālās, uzskatāmības, induktīvās un deduktīvās, reproduktīvās un meklējummetodes, patstāvīgā darba metodes, bet īpaši sākumskolā – spēles metode).

Tādējādi katrai no mācību izziņas intereses organizācijas metodēm ir ne tikai informatīvas mācīšanas, bet vienlaikus arī motivācijas darbība. Šajā nozīmē var runāt par jebkuras metodes stimulētājfunkcijas. Tomēr skolotāju darba pieredzē un zinātnē ir uzkrāts daudz tādu metožu, kas ir speciāli vērstas uz mācību pozitīvu motīvu veidošanu un stimulē izziņas aktivitāti. Stimulētājfunkcija pagājušajās gadsimtā it kā izvirzās priekšplānā, sekmējot visu pārējo metožu izglītotājfunkcijas realizēšanu. G. Rudzītis grāmatā „Izziņas darbības pedagoģiskajā vadībā”[22.] pie skolēnu stimulēšanas diviem metožu pamatveidiem tiek minētas metodes, kas veido izziņas intereses skolēniem.

Tālāk tiek uzsvērts „ka visiem interešu veidiem un visos to attīstības posmos ir raksturīgi vismaz trīs obligāti faktori :

- 1) pozitīvas emocijas attieksmē pret darbību,
- 2) izziņas aspekta esamība šajās emocijās,
- 3) no pašas darbības izrietoša tieša motīva esamība.” [22.,164]

No teiktā ir jāsecina, ka ir svarīgi panākt, lai mācību procesā rastos pozitīvas emocijas pret mācību darbību, tās saturu, realizēšanas formām un metodēm.

Emocionālie stāvokļi vienmēr ir saistīti ar psihiskajiem pārdzīvojumiem – atsaucību, prieku, līdzjūtību, dusmām, izbrīnu u.c. Tieši tāpēc šādā stāvoklī uzmanības, iegaumēšanas apjēgšanas procesi saistās ar personības dziļi iekšējiem pārdzīvojumiem, kas šos procesus intensificē un padara efektīvāku izvirzītā mērķa sasniegšanā.

Ļoti liela nozīme izziņas darbības aktivizēšanas līdzekļu sistēmā ir mācību metodēm, ar kuru palīdzību skolotājs tieši virza skolēnu izziņas darbību un nosaka šīs darbības raksturu. Tāpēc arī pedagoģiskajā literatūrā, kas aplūko skolēnu izziņas darbības aktivizēšanas līdzekļus, galvenā uzmanība pievērsta mācību metodēm un metodiskajiem paņēmieniem. Ikvienu mācību metode, ja to pielieto atbilstoši didaktikas prasībām, aktivizē skolēnu izziņas darbību. [3., 67.] Arī izskaidrojoši ilustratīvā metode, ar kuras palīdzību skolotājs sniedz gatavu informāciju, izmantojama skolēna izziņas darbības aktivizēšanai. Protams, produktīvās metodes, kas pamatojas uz radošu pieeju izziņāšanai, lielākā mēra nekā reproduktīvās aktivizē skolēnu izziņas darbību. [3., 68.]

Izziņas darbība ir sarežģīts psihisks process, kas pamatojas galvenokārt uz domāšanu. Izziņāšana bez domāšanas nav iespējama. Lai aktivizētu skolēnu izziņas darbību jāizvēlas tādas metodes, kas rosina un attīsta skolēnu domāšanu.

Pēc izziņas darbības rakstura izšķir metodes:

- izskaidrojoši ilustratīvo;
- reproduktīvo;
- problēmiskā izklāsta;
- heirstiko;
- pētniecisko;
- Reitinga metode.

Izskaidrojoši ilustratīvā un reproduktīvā metode dod gatavas zināšanas, pārējās trīs rosina aktīvu izziņas procesu. [21., 47]

1. tabula

Mācību metožu klasifikācija pēc izziņas darbības organizēšanas paņēmieniem.

Metodes nosaukums	Metodes būtība	Mācību un audzināšanas uzdevumu iespējamais rosinājums
Izskaidrojoši ilustratīvā metode	Zināšanu sniegšana gatavā veidā, izmantojot dzīvo vārdu	Zināšanu uztvere, apjēgšana, uzmanības attīstību

	un uzskati.	
Reproduktīvā metode	Skolotājs rosina skolēnus producēt apgūtās zināšanas.	Zināšanu nostiprināšana, prasmju un iemaņu veidošana. Atmiņas, valodas un motorisko spēju attīstība
Problēmiskā izklāsta metode	Skolotājs izvirza problēmu, pats to rosina, atklājot risināšanas ceļu, rādot grūtības un pretrunas, ko nākas atrisināt risinājuma procesā.	Skolēnu domāšanas attīstība, rādot zinātniskās izziņas loģiku. Mācību intereses veidošana skolēnos.
Heiristiskā metode	Pārrunu ceļā skolotājs organizē un vada skolēnu izziņas darbību tā, lai skolēns patstāvīgi meklētu risinājumu.	Sekmē prasmi pašam apgūt zināšanas un loģiski domāt. Veidot interesi pret mācību darbu.
Pētnieciskā metode	Tas pats, kas iepriekšējā metodē, tikai ar patstāvīgās darbības augstāku līmeni.	Zinātniskās izziņas metožu apguves attīstība. Patstāvīgas radošas darbības attīstība.

[21., 5-6]

Mācībās nozīmīgu vietu jāierāda radošai izziņas darbībai, kas rodas tad, kad skolēni sastopas ar uzdevumiem (problēmām), kuru risināšanai viņiem nav gatavu paraugu, un skolēni nesaņem arī to risināšanas veidu priekšstatus, kādā situācijā skolēniem pašiem jāmeklē problēmas risinājums, aktīvi jādomā, pastāvīgi jāiegūst zināšanas.

Viens no svarīgākajiem skolēnu izziņas darbības aktivizēšanas didaktiskajiem nosacījumiem ir noturīgu izziņas interešu, pozitīvu mācīšanās motīvu izveide. Intereses ir ļoti sarežģīts un nozīmīgs personības veidojums, kas izpaužas gan kā psihisko procesu tieksme uz apkārtējās pasaules objektiem un parādībām, gan kā personības tieksme, vajadzība izzināt parādības, apgūt noteiktu darbības vai zinātnes jomu, gan kā spēcīgs izziņas aktivitātes stimuls, kura ietekmē psihiskie procesi noris sevišķi intensīvi, bet darbība kļūst aizraujoša, gan kā īpaša, ar aktīvu domāšanu, saspringtu gribu un emocijām saistīta attieksme pret apkārtējo pasauli, tās objektiem, parādībām, procesiem, gan kā personības īpašība.

1.2.2. Uzdevumi izziņas intereses veicināšanai

Mācību process ir pareizi organizēts tad, ja ir sasniegti izvirzītie mācību uzdevumi. Šī mēraukla attiecināma arī uz skolēnu izziņas intereses aktivizēšanu. Var uzskatīt, ka izziņas darbība ir pareizi organizēta, ja skolēni tajā piedalās aktīvi un sekmīgi veic izvirzītos mācību uzdevumus. Ievērojot iepriekš minētos didaktiskos nosacījumus, skolotājs var cerēt, ka viņš gūs labus panākumus skolēnu izziņas darbības aktivizēšanai. „Skolēna apzinīga mācīšanās sākas tad,” norāda M. Daņilovs, „kad viņi ir apzinājušies priekšā stāvošā darba uzdevumu un nepieciešamību un kad viņiem ir radusies interese par šo darbu un vajadzība to pareizi izpildīt.”[27.,118] Šādu iekšēju vajadzību pēc zināšanām un interesi par attiecīgas parādības izziņāšanu rada izziņas uzdevumi, kuru risināšanā skolēniem jāpārvar pretruna starp tiem priekšstatiem, kas viņiem izveidojušies par attiecīgu parādību, un šīs parādības dziļāku izziņāšanu. Izziņas uzdevums pēc savas dabas vienmēr ir pretrunīgs. Ja skolēni apzinās šo grūtību jēgu, nepieciešamību un ir pietiekami sagatavoti to pārvarēšanā, viņi aktīvi iesaistās izziņas darbībā.[31.,91] G. Ščukina norāda, ka, izstrādājot izziņas praktiskos uzdevumus, jāievēro šādas galvenās prasības:

1. uzdevumam jāizriet no izziņas procesa nepieciešamības, mācību priekšmeta loģikas un apgūstamo zināšanu sistēmas;
2. uzdevumam jābūt ar tādu grūtuma pakāpi, kas atbilst skolēnu sagatavotībai un attīstības līmenim;
3. uzdevumam jārosina skolēnu domāšana, atmiņa, iztēle un citi psihiskie procesi;
4. uzdevumam jābūt tādam, kas rosina skolēnu uz izziņāšanu, rada viņos vēlēšanos atrisināt izvirzīto problēmu.[31.,106]

Turklāt, kā uzsver G. Ščukina, „uzdevumi jāvirza tā, lai tie kļūtu par skolēnu subjektīviem uzdevumiem.”[31.,48]

1.2.3. Izziņas intereses veicināšanas stimuli

G. Ščukina izdala vairākus izziņas intereses veicināšanas stimulus, kas saistīti ar mācību vielas satura apguvi. Svarīgs interešu stimuls ir mācību vielas satura novitāte. Jaunas, skolēniem vēl nezināmas parādības, jauni fakti, darbības veidi ne vien saista skolēnu uzmanību, bet arī rada viņos interesi par tiem, vēlēšanos tuvāk iepazīt un pamatīgāk izziņāt nezināmo. No tā, kā skolotājs prot parādīt, izcelt jauno, atkarīga skolēna ieinteresētības pakāpe, tieksme izziņāt šo jauno, viņu psihiskais un emocionālais stāvoklis. Lai nezustu skolēniem izziņas intereses, jāizmanto cits stimuls

– jācenšas skolēniem zināmās parādības aplūkot jaunā aspektā, atklāt to jaunas īpašības, izmantojot arī skolēnu pieredzi. [27.,128-130]

Skolēna izziņas interešu stimulēšanā svarīga nozīme ir arī tam, kā skolotājs parāda apgūstāmo zināšanu izmantošanu praksē. Skolēnu interese par mācībām pieaug, ja mācīšana tiek saistīta ar praksi. [1.,198]

Izziņas intereses stimulē dažādi patstāvīgo darbu veidi, ko skolēni izpilda gan mācību, gan arī ārpusstundu laikā patstāvīgajā izziņas darbībā. Izziņas intereses stimulē galvenokārt tādi patstāvīgie darbi, kas saistīti ar mācību darbības jaunu veidu un paņēmienu apguvi.

Izziņas intereses veidošanā sevišķi liela nozīme ir problēmiskajai mācīšanai. Zinātkāres attīstību lielā mērā ietekmē skolēnu intelektuālās darbības raksturs. Problēmiskā mācīšana, ja to organizē pareizi, rada skolēnos tādus psiholoģiskus stāvokļus, kas rosina skolēnu intereses. Pēc R. Fišera domām, izvirzot skolēnam problēmu uzdevumus, var radīt viņā izbrīnu, intelektuālu aktivitāti, emocionālu pacēlumu, tieksmi pamatīgāk izziņāt kādu parādību, iedziļināties tās būtībā u.tml. Problēmu uzdevums vienmēr ietver sevī pretrunu. Pretrunas apjēgšana ne tikai aktivizē skolēna domāšanu, rosina viņu uz pretrunas pārvarēšanu, bet arī rada skolēnā psiholoģisko stāvokli, ko var raksturot kā ieinteresētību. [10.,240]

Izziņas intereses stimulē tā sauktie radošie darbi. Izziņas darbība nav iedomājama, bez radošas pieejas izvirzītās problēmas vai uzdevuma risināšanai. Taču par radošiem darbiem runā galvenokārt tad, ja skolēns, pamatojoties uz esošajām zināšanām, izziņas un praktiskās darbības pieredzi, intuīciju, kā arī uz domāšanas un iztēles aktivitāti, rada kaut ko jaunu, oriģinālu, atklāj jaunu problēmas risināšanas ceļu, izveido jaunu modeli. [27., 96]

Izziņas interešu izkopšanu ietekmē attiecības, kas mācību procesā veidojas starp tā dalībniekiem – starp skolēniem, kā arī starp skolotāju un skolēniem. Tas veido mācību stundā noteiktu mikroklimatu un izpaužas ieinteresētībā par to, ko un kā veic klases biedri; morālā atbalstā tam, ko veic klase vai atsevišķs skolēns; draudzīgā atbalstā klases biedram vai savstarpējā palīdzībā; skolotāja uzticībā skolēnam un viņa iniciatīvas atbalstā; skolotāja un skolēna savstarpēji ieinteresētā, savstarpēji atbalstītā, aktīvā sadarbībā. No tā, kādas ir šīs attiecības, atkarīgs ne vien mikroklimats klasē kopumā, bet arī ļoti lielā mērā skolotāja un skolēna mijiedarbība, kas nosaka mācību norisi un to rezultativitāti.[10., 344] Ja skolēns izjūt labvēlīgu attieksmi (ieinteresētību par viņa veikumu, atbalstu, izpalīdzību mācībās) no klases biedru un skolotāja puses, viņš mācās ar patīku, ar emocionāli pacilātu noskaņojumu, kas stimulē arī viņā izziņas

intereses. Skolotāja un skolēnu attiecības mācību procesā izpaužas emocionālā noskaņojumā, kas vai nu rosina un nostiprina audzēkņu izziņas intereses, vai arī tās noslāpē.[28.,38]

G. Ščukina atzīmē, ka izziņas interešu rosināšanā un nostiprināšanā nozīmīgas ir šādas skolēnu un skolotāju darbības emocionālā tonusa iezīmes:

- skolēnu intelektuālā noskaņotība (uz izziņas darbību), kas mācību procesā rada viņos prieku un apmierinājumu ar gūto panākumu,
- skolotāja un skolēna kopīga, aizrautīga izziņas darbība, kuras gaitā skolotājs palīdz skolēnam izveidot darbības plānu, stimulē viņus uz radošu meklējumdarbību, izvirza skolēnam „intrigējošus” jautājumus, meklē dažādus izziņas uzdevumu risināšanas ceļus un rosina to darīt arī skolēnam,
- skolēnu „kaislību iekvēlināšana” ar diskusiju un izziņas strīdu palīdzību,
- lietišķs, dinamisks mācību stundas vadīšanas stils, kas dod iespēju iesaistīt visus skolēnus saspringtā mācību darbībā,
- mierīgs, nosvērts skolotāja tonis mācību stundā; šāds tonis rada stundā labvēlības un atraisītības atmosfēru,
- interesants, savdabīgs, skolēnu uzmanību saistošs mācību saturs (spēles, jautras stundas, prāta vētra u.c.). [22., 53.]

Katram no minētajiem faktoriem ir sava nozīme skolēnu izziņas interešu rosināšanā.

Izziņas interešu stimulēšanā mācību procesā sekmē skolotāja un skolēna saskaņota sadarbība, kurā skolotājs atbalsta skolēnu un skolēni skolotāju.

Pie izziņas interešu stimuliem, kas saistīti ar skolotāja un skolēnu saskarsmi, pieder arī pamudinājumi.[22., 66] Skolēnus mācībās stimulē ne vien pozitīva atzīme, bet arī skolotāja uzslava, kurā tiek atzinīgi novērtēts oriģināls uzdevuma risinājums, pārlicinošs izteiktā atzinuma pamatojums, skaidri un precīzi izteikts secinājums. Liela nozīme ir tam, ja skolotājs pamana un atzinīgi novērtē arī samērā nelielus panākumus, ko gūst tie skolēni, kuriem mācības sagādā nopietnas grūtības. Skolēni izjūt morālu gandarījumu tad, ja viņa veikumu atzinīgi novērtē ne vien skolotājs, bet arī klases biedri. Tādēļ skolotājam mācību process jāorganizē tā, lai interesantus, oriģinālus atsevišķus skolēnu problēmu risinājumus, apspriestu un vērtētu pārējie klases skolēni. Kopīgi iztirzāts skolēna izvērītais risinājums rosina arī pārējo skolēnu izziņas intereses.[22., 87]

1.2.4. Spēles un rotaļas - izziņas interešu stimulētājas

Par vienu no svarīgākajām interešu izraisītājām jeb stimulētājmetodēm var kalpot tieši spēle, kas ietver sevī visus iepriekšminētos nosacījumus.

D. Lieģeniece grāmatā „Rotaļas nozīme bērnu pašattīstības sekmēšanā”[15] spēle tiek minēta kā „vērtīga mācīšanas, interešu stimulēšanas metode, kuras pamatā ir spēļu situāciju radīšana mācību procesā. [15.,166]

Spēles jau sen izmanto kā izziņas (mācību) izraisīšanas līdzekli. Sevišķi aktuāls šis jautājums ir sākumskolā.

Jaunākajās klasēs izziņas interešu rosināšanai ļoti svarīgas ir izziņas rotaļas, kurās apvienoti mācību un rotaļu elementi.

Skolēns pasaules izziņāšanas procesā balstu savai aktivitātei gūst apkārtējā vidē. Skolēns pasauli uztver tieši un pastarpināti. Caur praktisko darbošanos, manipulējot ar priekšmetiem, kas attīsta visu sensoro sistēmu. Krāsainā apkārtējā pasaulī ir „ārēja” parādība attiecībā pret skolēnu. Lai ienāktu skolēna „iekšējā” pasaulē, jābūt interesantai materiālajai videi, caur kuru skolēns aktivitātēs – spēlējot spēles, dažādojot spēles noteikums, tiek ievadīts spēles noteikumu pasaulē. Kā var izlasīt „Latviešu literārās valodas vārdnīcā”, tās definējums ir dažāds:

1. „spēle ir noteiktu darbību kopums, kam ir sacensību pazīmes un ar ko cenšas sasniegt vēlamo (ar sabiedriskiem vai ekonomiskiem mērķiem nesaistītu vai netieši saistītu) rezultātu, izmantojot prasmes, iemaņas un apstākļu nejaušu sakritību.”
2. „spēle ir darbība vai darbību kopums, ko veic, parasti ar iepriekšēju nodomu, lai sasniegtu kādu mērķi.” [15., 7]

Pilnīgojot iepriekšminētās definīcijas, spēles definējums varētu būt šāds: Spēle ir ar īpašiem paņēmieniem saistīta variatīva situatīva radoša darbība, kurai ir attīstošs stimulējošs un izklaidējošs raksturs (tās norise savstarpējās sacensības veidā nodrošina spēles daudzfunkcionālo radošo darbību).

Spēlei piemīt, no vienas puses ļoti stingra reglamentācija(ar spēles noteikumiem), kas parāda spēli kā uz negrozāmiem noteikumiem balstītu darbību, bet, no otras puses, - brīvība (spēlētāju brīva interpretācija un darbības iespējas), kas ļauj spēli uztvert kā skolēna brīvu izpausmi. [11.,12]

Divtik svarīga spēle skolēnam ir tādēļ, ka tās laikā skolēns ir brīvs no skolotāja tiešas aizbildniecības, viņš pats ir noteicējs par savu rīcību un lēmumiem spēles gaitā. Pēdējos gados spēle droši ienāk kā mācību forma ne tikai skolā, bet arī citās mācību iestādēs.

Spēlei kā patstāvīgai formai laika gaitā ir izveidojušies savi īpašie darbības mehānismi, motivācija un īpašības.

Spēles principi. Aplūkojot spēli no vērtību viedokļa iespējams arī izdalīt principus uz kuriem spēle balstās:

1. Brīvība – kā būtiskākā spēles pamatideja, kurā izpaužas fantāzija, garīgo un fizisko spēku un spēju neierobežotas attīstības iespējas, spēlētāja darbības un rīcības brīvība, sākot ar iesaistīšanos spēlē un beidzot ar tās pārtraukšanu,
2. Autonomija – iespējas skolēnam attīstīties kā individualitātei, atklājot katra individuālās spējas un īpašības. Individuālais ceļš spēles mērķa sasniegšanai, nepieciešamo līdzekļu izvēlei.
3. Savstarpējās sadarbības kopdarbība – savstarpēji saskaņotas darbības spēles gaitā.
4. Līdztiesība – visiem vieni spēles noteikumi.

Spēles principu ievērošana ir ļoti svarīgi skolēna izziņas attīstībā. Ja viens no principiem netiek ievērots, tad spēle nespēj veikt skolēnu izziņas procesa pilnveidi. Spēle aktualizē iegūtās zināšanas. Izklāstīt un pamatot savas domas, uz klausīt citu viedokļus, analizēt informāciju. Attīsta loģisko un tēlaino domāšanu. Prasme vienoties, prasme pieņemt kompromisu, prasme izstrādāt lēmumu. [12.,14]

Spēles funkcijas: Spēle kā viena no mācību darba formām atklājas tās daudzfunkcionalitāte. Balstoties uz skolēnu aktivitātēm, spējām un emocijām, var iedalīt spēli šādās funkcijās:

1. Kognitīvā funkcija – spēle veicina skolēnu izziņas spēju attīstību, liek apgūt jaunas zināšanas, prasmes un izmantot jau apgūtās.
2. Darbības funkcija – spēle stimulē skolēnu darbības radošo procesu. Tā veicina mācību intereses attīstību, motivē iesaistīties, piedalīties. Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to. Spēle var kalpot arī kā vingrināšanos dzīves darbībai, īpaši - lēmumu pieņemšanai dažādās situācijās.
3. Sociālkulturālā funkcija – spēle kā vērtību fenomēns. Katrai spēlei ir savas sociālkultūras saknes, kuras iepazīt spēles dalībnieks.
4. Komunikatīvā funkcija – spēlē ir partneri, attīsta saskarsmes, sazināšanās prasmes un spējas.

5. Pašrealizācijas funkcija – spēles laikā skolēns var izdzīvot tās īpašības, kompetences, kuras ikdienas dzīvē realizējam. Spēle parāda skolēna reālās spējas.
6. Izklaides funkcija – spēlē obligātas ir pozitīvas emocijas. Spēle veicina spriedzes noņemšanu, dod iespēju relaksēties, dod apmierinājumu par veiksmīgu darbību, arī par uzvaru.

Ievērojot šīs funkcijas garantē spēles dalībniekiem, skolēna – skolotāja sadarbību, nesamākslotu, dabisku. Visus šos mērķus vieno spēles organizācijas veids un skolēnu interese. Skolēna interese par spēli nosaka tas, cik pati spēle ir interesanta.

Spēles organizācijas priekšnoteikumi: Lai nodrošinātu skolēnu izziņas darbības aktivitāti, ieteiktu interesi par iespējamo zināšanu apguvi, jāievēro šādi nosacījumi:

1. jābalstās uz aktīvu domāšanas darbību;
2. jāievēro skolēna attīstības līmenis;
3. jā rūpējas par pozitīvi emocionālu atmosfēru;
4. maksimāli jābalstās uz skolēna patstāvīgu darbību.

Pareizi organizētā spēlē tiek ievēroti visi iepriekšminētie nosacījumi. Plānojot spēles, jāatceras, ka tās mērķus (gan spēles, gan pedagoģiskos) nevar sasniegt, ja spēlei izvirzītās prasības izstrādātas pavirši.

Izstrādājot spēļu sistēmu, jābalstās uz šādiem spēles organizēšanas priekšnoteikumiem:

1. spēlei jābūt pedagoģiski, psiholoģiski, metodiski pamatotai;
2. spēlei jāatbilst skolēna intelektuālās attīstības līmenim un interesēm. Tā nedrīkst ne par grūtu, ne arī par vieglu, jo tādā gadījumā zūd motivācija, zinātkāre, pievilcība;
3. spēlei jāsaista, jāaktivizē un jānodarbina skolēns kā individualitāte saistībā ar pārējiem spēles dalībniekiem;
4. spēlei jāatbilst pēc iespējas lielākam un apjomīgākam skolēna aktivitāšu apjomam;
5. spēlei jāatbilst izvirzītajām funkcijām ar spēles materiālo nodrošinājumu;
6. spēlei jānodrošina brīvība, autonomija, savstarpējā skolēnu sadarbība kopdarbībā un līdztiesībā. [12.,57-58]

1.3. izziņas intereses attīstības līmeņi

Pamatojoties uz veiktajiem pētījumiem, G. Ščukina izdala augstu, vidēju un zemu izziņas interešu attīstības līmeni. [27.,288 – 290]

Skolēnus ar augstu izziņas interešu attīstības līmeni raksturo šādas pazīmes:

- 1) izkoptas izziņas intereses vienā vai vairākos mācību priekšmetos; mācību stundās tas izpaužas augstā izziņas aktivitātē (jautājumu izvirzīšana, labprātīga iesaistīšanās problēmu risināšanā u.c.);
- 2) pievēršanās grūtākai mācību darbībai (radoša rakstura meklējumdarbībai);
- 3) patstāvīgums vajadzīgo intelektuālā darba prasmju apgūšanā;
- 4) aktīvi un patstāvīgi veikti meklējumi informācijas iegūšanai un papildināšanai;
- 5) informētība attiecīgajā jomā un tieksme paplašināt savu redzesloku, patstāvīgi izvēloties vajadzīgo literatūru;
- 6) tieksme izmantot brīvo laiku nodarbībām iemīļotajā jomā;
- 7) aktīva darbība zinātniskajā biedrībā, pulciņā vai fakultatīvajās nodarbībās.

Skolēniem ar vidēju izziņas interešu attīstības līmeni raksturīga:

- 1) selektīva attieksme pret noteiktu mācību priekšmetu vai mācību priekšmetiem;
- 2) aktivitāte mācībās (pēc skolotāja pamudinājuma);
- 3) pievēršanās meklējumdarbībai, taču ne vienmēr izpaužas tieksme veikt radoša rakstura uzdevumus;
- 4) sava brīvā laika izmantošana nodarbībām iemīļotajā jomā (neregulāri), nereti ir vajadzīgi skolotāju, vecāku, klases biedru pamudinājumi;
- 5) patstāvīga darbība sava redzesloka paplašināšanā un jaunu mācīšanās veidu apgūšanā, taču šāda darbība bieži vien tiek veikta epizodiski, izziņas interešu rosināšanā liela nozīme ir ārējiem stimuliem, jo iekšējā stimulācija nav pietiekami izkopta.

Skolēnus ar zemu izziņas interešu attīstības līmeni raksturo šādas iezīmes:

- 1) izziņas intereses nav apzinātas;
- 2) mācību stundās izziņas intereses parādās epizodiski – atkarībā no situācijas;
- 3) izziņas aktivitāte mācību stundās izpaužas epizodiski – atkarībā no situācijas domāšanā un praktiskajā darbībā vērojams inertums, uzmanība nenoturīga;
- 4) iecienīti ir reproduktīva rakstura uzdevumi un uzdevumi, kas veicami pēc parauga;
- 5) tieksme veikt praktiskas darbības, nevis izziņas uzdevumus;
- 6) brīvā laika nepārdomāta izmantošana;

7) lasāmās vielas izvēlei ir gadījuma raksturs.

Zinot katra skolēna izziņas intereses un nosakot to attīstības līmeni, iespējams mērķtiecīgi virzīt skolēnu izziņas darbību. Lai stimulētu skolēnu izziņas intereses, mācību procesā jāievēro arī attīstītājmācīšanas vispārējās prasības:

- mācības jāorganizē atbilstoši skolēnu reālajām mācīšanās iespējām, skolēnu izziņas darbība jāorientē ne vien uz viņu sasniegto attīstības līmeni, bet arī uz perspektīvo attīstību,
- jārūpējas par to, lai ikviens skolēns tiktu iesaistīts aktīvā izziņas darbībā,
- mācībām jāatbilst izziņas interešu psiholoģiskajai struktūrai, izziņas darbībai jābūt tādai, kas saistās ar noteiktu intelektuālo un gribas piepūli un rada skolēnos pacilātu emocionālo nosakņojumu.[27.,105]

Izziņas intereses ir cieši saistītās ar mācīšanās motīviem, pat vairāk – tas ir viens no iedarbīgākajiem mācīšanās motīviem, ko skolēni skaidri apzinās agrāk nekā citus mācīšanās motīvus. Mācībās, tāpat kā jebkurā citā darbības jomā, motīviem ir sevišķi liela nozīme, jo tas ir iekšējs spēks, kas rosina skolēnus uz aktīvu, mērķtiecīgu izziņas intereses darbību.

1.4. Jaunākā pamatizglītības posma skolēnu izziņas interešu īpatnības

Kopš mācību darba sākuma notiek ievērojamas pārmaiņas bērnu interešu virzībā. Tikšanās ar pirmklasniekiem izpaužas arī viņu interesē par pašu mācīšanos. Pamatojoties uz interesi par mācīšanos, bērnos veidojas īpašas izziņas intereses, t.i. tieksme izziņāt kaut ko jaunu attiecīgajā mācību priekšmetā. Jaunākā skolas vecuma bērna vadošā darbība ir spēle. Tā attīsta bērna psihiskos procesus. Šim periodam raksturīga ir lomu spēle, kuras gaitā skolēns modelē savstarpējās attiecības. Nozīmīgu vietu skolēnu psihisko procesu attīstībā ieņem mācību darbībā izmantojamās dažādas didaktiskās spēles. To pielietojums aktivizē ne vien skolēnu izziņas darbību, bet arī pilnveido dažādas darba iemaņas.[29.,10]

Iestājoties skolā, veidojas jauns vadošās darbības tips – mācību darbība. Balstoties uz psihologa R. Ņemova pētījumiem, var apgalvot, ka skolēnam, uzsākot skolas gaitas, mācību procesa rezultātā sākas izziņas procesu pārkārtošanās, kas raksturīga pieaugušajiem. Bērnam jāapgūst brīvprātība, neatlaidība, produktivitāte. Stundās ilgu laiku jā saglabā uzmanība, uztvere un atmiņa. Jaunākajā skolas vecumā

attīstās cilvēka izziņas procesa komponenti – uztvere, domāšana, valoda u.c.[17., 56-59]

A. Ļubjinska grāmatā „Bērnu psiholoģija” [17.], raksturojot izziņas intereses īpatnības jaunākajā skolas vecumā. A. Ļubjinska min šādas pazīmes :

- intelektuālā virzība, meklējot objektā jauno, tieksme iepazīt priekšmetu tuvāk, izpētīt to dziļāk un daudzpusīgāk ;
- cilvēka apzināta tieksme pret pašu interešu priekšmetu un pret uzdevumu, kas viņam izvirzīts, lai iepazītu šo priekšmetu ;
- emocionālā nokrāsa: intereses vienmēr saistītas ar vēlēšanos kaut ko uzzināt, ar meklēšanas prieku, neveiksmju rūgtumu un atklājumu gandarījumu ;
- izpausme gribas darbībā: intereses virza cilvēka spēkus priekšmeta jaunu aspektu un pazīmju atklāšanai [17., 355]

Šai raksturojumā uzmanību sevišķi saista interešu emocionālā nokrāsa un iedarbīgums, kas kļūst par svarīgu motīvu skolēnu uzvedībā.

Lai veidotu noturīgas intereses par mācību vielu, jāņem vērā jaunāko klašu skolēnu interešu raksturīgākās īpatnības :

- 1) atdarināšana (ar gadījuma rakstura izcelsmi),
- 2) nepastāvība (īslaicīgums, viegla un nepamatota mainība),
- 3) virspusība (interesanti tikai ārējie fakti, sevišķi spilgtie, neparastie, iedziļināšanās būtībā nav saistoša),
- 4) tuvums paša personiskajai dzīves pieredzei,
- 5) neorganizētība (skolēns interesējas par daudzām pavisam atšķirīgām zinību jomām bez kāda kopsakara; bērni uzdod ļoti daudz jautājumu tālu pārsniedzot mācību vielas robežas),
- 6) virzība uz tuvāko rezultātu (vai uzdevums pareizs? cik tajā kļūdu? kāds skolotāja vērtējums?).

Lai izziņas intereses rastos un nostiprinātos jaunāko klašu skolēniem, ir vairāki būtiski priekšnosacījumi :

1. pareizs jaunā un jau zināmā samērs. Tas nozīmē, ka skolēniem ir vajadzīgas zināšanas par vārdu, lai mācītu vārda sastāvu. Tas, kas bērniem ir pavisam svešs, nevar izraisīt viņos tieksmi jautāt un meklēt. Taču arī tas, kas jau labi zināms, nav vairs interesants. Skolotājam jāprot vecajā, zināmajā parādīt jaunu saturu, pazīmes, īpatnības, attiecības ar citiem objektiem. „Pārāk straujš temps

daudzu jēdzienu apguve vienlaicīgi samazina domāšanas attīstības iespējas, tādējādi vājinot izzinās intereses” [17.,78],

2. iespējas izmantot savu iniciatīvu, savu aktivitāti priekšmeta radošai pārveidošanai (teikuma, piemēram, plāna mērķtiecīga pārveidošana) palielina skolēna interesi par darbu,
3. interesi rada un saglabā darbošanās gaitā gūtie rezultāti. Piemēram, skolēnam izdevies sekmīgi atrisināt vārdu mīklu, šarādi vai krustvārdu mīklu, interese par latviešu valodu pieaug,
4. milzīga nozīme intereses nostiprināšanā ir apstākļiem, kad skolēni saskata mācību vielas praktisko pielietojumu, tās izmantojamību cilvēku dzīvē.
5. skolēnu interese par mācību priekšmetu pieaug tad, ja viņi skolotājā saskata cilvēku, kurš ir aizrautīgs savā darbā un meistarīgi prot skolēniem sniegt zināšanas, plaši, pilnīgi un tēlaini izklāstot mācību vielu. Šīs domas sasaucas ar G. Ščukinas izteikto atziņu.

Sākumā skolēnu izzinās intereses tiek virzītas tā, lai viņi iepazītu jaunus faktus un parādības. Vēlāk aizvien lielāku interesi skolēnos rada tās dažādu parādību daudzveidīgās pazīmes un sevišķi to mijattiecības, kuras skolēni atklāj pakāpeniski, apgūstot mācību vielu. Šāda interese sevišķi attīstās tad, ja skolotājs pamudina skolēnus izdarīt nelielus atklājumus. Te, protams, liela loma ir tieši spēlei. Jaunāko klašu skolēnu spilgti izteiktā vajadzība pēc aktīvas intelektuālas darbības mobilizē viņu izzinās intereses. Ja skolēna ikdienas mācību darba saturs un organizācija šīs vajadzības apmierina, bērnu intereses par mācību darbu pieaug.

2. Didaktisko spēļu raksturojums

2.1. Pētāmās problēmas vēsturiskais apskats

„Didaktiskā spēle ir variatīvi, situatīvs vingrinājums, kuru saturs un apmācošais raksturs ar formas palīdzību ir daļēju aplēpts un kurš paredz brīvu radošu intelektuālu darbību.”

Spēle ir kultūras fenomens ar divējādu darbu: no vienas puses tai ir stingrs reglaments, t.i., spēles noteikumi, no otras puses – brīvība (spēlētāju brīvas interpretācijas un darbības iespējas utt.)

I. Kāpostas atziņas par spēli ļauj secināt, ka spēle ir estētiska darbība, kas sākotnēji iedarbojas uz cilvēku emocijām.

Par spēles principiem var uzskatīt:

1. Brīvību,
2. Kopdarbību,
3. Autonomiju,
4. Līdztiesību.

Kā raksta I. Kāposta, 19. gs. 1. pusē vācu pedagogs F. Frēbels, meklējot efektīvākas audzināšanas metodes, pievērsās spēlei. Viņš pēta tās ietekmi uz bērna attīstību. Par galveno spēles vērtību F. Frēbels norāda, ka spēle ir komplekss process, tās patstāvīga uztveršana un patstāvīgs pārdzīvojums.[12.,15]

F. Frēbeļa spēles teorija balstās uz atziņu, ka spēlei galvenā ir attīstošā funkcija, jo pareizi organizētas spēles laikā bērns katreiz neatkārtoti vienu un to pašu, bet aug kā personība izvirzot sev atdarināšanai vienmēr tālākus, komplicētākus un patstāvīgākus mērķus.[12.,36.]

I. Kāposta [12.] izsekojusi I. Kerola domām par spēli. Spēli par nozīmīgu līdzekli bērna audzināšanai, sevišķi viņa domāšanai un iztēles attīstīšanai, uzskata arī I. Kerols. Viņš šim nolūkam izveidojis dažādas spēles. I. Kerols uzskata, ka vienlaikus ar spēlētāju attīstīšanu spēlei ir jāsniedz arī prieks un bauda. To iespējams panākt tikai tad, ja spēles laikā spēlētājam tiek dota improvizācijas brīvība.

Uzskatot brīvību par spēles būtiskāko vērtību, savā darbā to plaši izmanto pedagogi arī 20. gs. 20. gs. sākumā spēli kā metodi sāk izmantot dažādu pedagoģisko virzienu piekritēji. ASV plaši tiek izmantotas spēles ar imitācijas un brīvas improvizācijas elementiem gan skolās, kurās strādā pēc Daltona plāna, gan ar projekta metodi, gan arī skolās, kurās netiek pilnīgi nolietotas tradicionālās skolas metodes. Eiropas skolās spēle ienāk caur vācu reformpedagogu idejām. Šeit spēles uzdevums ir

aktivizēt skolēnus darbam, galvenokārt, garīgam darbam, iesaistīt skolēnus radošam izziņas procesam.

Visi minētie pedagogi, pirmkārt, ievērojuši un tiekušies izmantot brīvību, ko spēle dod tās dalībniekiem, caur brīvību attīstot bērna daudzpusīgo individualitāti un personību, viņas spējas un iespējas. Taču ir pedagogi, kas pedagoģiskajā darbā nozīmīgu uzskata spēles dabas otru pusi, proti, - spēles reglamentu – noteikumus, instrukcijas, kuras spēlētājam jāievēro. Šo uzskatu pārstāv itāļu mediķe un pedagoģe M. Montesori. Viņa balstās uz atziņu, ka pirmskolas un jaunākā skolas vecuma bērni ir spējīgi tikai uz imitāciju. Mācību un audzināšanas procesā sākumposmā jābalstās uz bērna tieksmi imitēt. Tāpēc spēles un to elementi mācību procesā izmantojami tikai tiešā skolotāja uzraudzībā, lai bērni precīzi izpildītu visas instrukcijas un spēles noteikumus.

Grāmatas „Paidagoģikas pamati” ievadrakstā tulkotājs O.Bergs apgalvo, ka 1928. gadā Latvijā nav „Plašākas filozofiski pamatotās paidagoģiskās teorijas,” proti, par profesora Hessena darbu.

Šis darbs piesaista uzmanību ar to, ka S. Hessens[32.] dziļi un pamatīgi izanalizējis tā laika Eiropas pedagogu attieksmi pret spēli – rotaļu kā bērnu mācīšanas un audzināšanas metodi. Viņš sīki aplūkojis gan Frēbeļa, gan Motesori mācīšanas metodes, tai skaitā, arī lasīt un rakstīt mācīšanā.

Frēbelis pievērš lielu uzmanību ne vien spēlei un rotaļai, bet arī audzinātājam – skolotājam, kas to spēli vai rotaļu māca.

S. Hessens atzīst, ka „taisni šī vadīšanas spēja noteic viņas pedagoģisko gatavību, viņas zināšanu un māku krājumu: kā matemātiķei un dabas zinātniecei, tautas pasaku stāstītājai tai reizē ar to jāprot dziedāt un zīmēt, jāpārvalda daudzi dažādi rokdarbi, bet galvenais – jābūt rotaļu un spēļu mākslas apveltītai, jāprot tā dzīves gudrība, kas tai ļauj sarežģītās cilvēku attiecības un kultūras dažādības simboliski rādīt bērniem viņiem saprotamos tēlos, rotaļās un nodarbībās.”[32.,122]

Frēbeļa sistēmas dziļā patiesība ir tā, ka „bērna personības augšana prasa vienmēr komplicētāku materiālu, kas, būdams pietiekoši daudzpusīgs, darbotos uz viņa dvēseli kā veselību.”[32.,128.] Turpretī Montesori, sensuālistiskās filozofijas vadīta, raugās uz bērna dvēseli kā atsevišķu orgānu vienkāršu summu.

Ja Frēbelis bērna spēles materiālu vispirms novērtēja atkarībā no tā, cik lielā mērā tur atspoguļojas bērna aptverošā pasaules pusēm, tad Montesori didaktiskais materiāls turpretī ir stingri piemērots atsevišķām sajūtām: monotona pogu aizkņopēšana un atkņopēšana mainās ar tikpat vienmuļīgiem ievietošanas darbiem,

šie pēdējie ar negludu burtu vingrinājumiem utt. Bērna dzimstošās personības vietā redzam monotonas fizikultūras vingrinātu atsevišķu muskuļu un uztveres orgānu vienkāršu agregātu.[32.,137.]

Jāievēro, lai lasīšana un rakstīšana būtu bērnam vajadzīga. Tas nozīmē, ka lasīšanai un rakstīšanai ir jābūt bērna iztēles rotaļas veidošanas priekšmetam.[20.,4.]

Didaktisko spēli organizē tā, lai spēlējoties bērns pakāpeniski radinātos darbam.

S. Hessens[32] analizējot Montesori un Frēbeli, nāk pie atziņas, ka mācīšanā „jāapvieno Montesori didaktiskais materiāls ar Frēbēļa iztēles bagāto spēli, lai tādā kārtībā iztēli vadītu pie realitātes un dotu bērnam iespēju to aktīvi piesavināties, pacelties augstākā darba pakāpē.”[32.,142.]

Rezumējot Frēbēļa un Monesori pedagoģiskās darba metodes, S. Hessens sniedz, manuprāt, skaidru jaunākās pamatizglītības skolotāja modeli, jo īstai skolotājai „sava darba artistei, nav jābūt ne frēbelietei, ne montesorietai, viņai pirmām kārtām jābūt pašai. Viņai nav jāatdarina citu receptes, bet neatlaidīgi jārada saskaņā ar apstākļiem izmantojot pedagoģisko pieredzi.”[32.,143]

2.2. Nosacījumi - didaktiskās spēles organizēšanā

Latvijas skolās spēļu metodes pakāpeniski tika ieviestas pēc Latvijas brīvvalsts izveidošanās 1918. gadā. Šajā laikā spēlei pievērsās gan zinātnieki, gan praktiķi. Skolu darbā tiek ieviestas gan ārzemēs radušās un popularitāti ieguvušās metodes, gan pedagogu jaunizveidotās metodes, kas vērstas un skolēnu aktīvas, radošas darbības veicināšanu. Liela daļa no tām ir dažādu spēļu metodes. Kā aktīvi spēļu metožu pētnieki, ieviesēji un popularizētāji Latvijā minami O. Svenne, A. Āre, M.Štāls, D. Dzintare, R. Boša u.c.

Ieviešot spēli mācību procesā dažādu laiku un valstu pedagogi centušies ar tās palīdzību īstenot savus pedagoģiskos mērķus. Šie mērķi visbiežāk ir saistīti ar brīvas un radošās personības veidošanos. Turklāt, attiecīgas valsts sabiedriski politiskajā dzīves laikā, kad pedagogi aktīvāk sāk lietot spēli kā mācību un audzināšanas metodi.

Mācību darbā tika izmantotas tradicionālas spēles, bet pakāpeniski tika veidotas konkrētai mācību vielai atbilstošas spēles, kuras ieguvušas nosaukumu didaktiskās spēles. No tradicionālajām spēlēm didaktiskās spēles būtiski neatšķiras, taču tām piemīt specifiskas īpatnības (skat. iepriekšējo nodaļu). Tās ir šādas:

1. Didaktisko spēļu priekšmetisko saturu veido konkrēta mācību viela.

2. Didaktiskās spēles dalībnieka izziņas intereses tiek īstenotas sadarbībā ar citiem tās dalībniekiem.
3. Problēmas izvirzīšana, partneru iesaistīšana savstarpējā darbībā, dalībnieku domāšanas veicināšana notiek dialoga režīmā.
4. Didaktiskās spēles organizācijas veidu nosaka divējāda darbība, jo spēles laikā tiek īstenoti divi atšķirīgi mērķi, kas ir savstarpēji saistīti, - spēles un pedagoģiskie mērķi.

No šīm pazīmēm izriet galvenās prasības, kas jāievēro didaktiskās spēles laikā:

1. Prasība pēc spēles satura problēmiskuma,
2. Prasība pēc spēles dalībnieku savstarpējas sadarbības,
3. Prasība pēc spēles darbības loģiskuma,
4. Prasība pēc spēles divējādās darbības.

Tāpat didaktiskās spēles laikā risinās divējāda darbība. Tas nozīmē, ka tās dalībnieku darbība ietekmē arī divējāda motivācija un viņiem jāsniedz divējādi mērķi: spēles un pedagoģiskie. Spēles mērķi ir saistīti ar konkrētas spēles gaitu un noteikumiem: pieņemtās lomas realizēšana, maksimāli iespējamo punktu iegūšana u.tml.

Spēles organizēšanas gaitā skolotāja ar vislielākajām metodiskajām grūtībām sastopas, spēlētājiem izvirzot mērķus, jo nepieciešams panākt spēles un pedagoģisko harmonisko vienību. Ja šīs vienības trūkst, didaktiskās spēles sekmīga norise ir apgrūtināta vai pat neiespējama.

Spēles ideja ir abstrakta un tikai konkrētos apstākļos tās kļūst par realitāti ar konkrētiem mērķiem un uzdevumiem. Tā kā didaktiskās spēles laikā tās dalībniekiem jāsniedz vairāki mērķi, tad katrā konkrētajā gadījumā mērķu izvēle ir atkarīga no apstākļiem, kuros spēle risinās un katram spēlētājam tie var būt vairāk vai mazāk atšķirīgi.[26.,15.]

Mērķi var būt heteronomi, t.i., virzīti no ārienes (mācību procesa laikā, piem., skolotāju piedāvāti) vai autonomi, t.i., paša darbības veicēja virzīti. Pie autonomā mērķa skolēns nonāk caur spēļu un iespēju apzināšanos un novērtēšanu: man vajag, es vēlos, es darīšu, es varu, es drīkstu utt. Didaktiskās spēles laikā skolēni biežāk nekā citu mācību situāciju laikā nonāk pie autonomiem mērķiem. Bet tā kā spēles visbiežāk ir kolektīva darbība, tad skolēni mācās saskaņot savus mērķus ar pārējo spēles dalībnieku mērķiem.[26.,18.]

I. Kāposta iesaka organizējot didaktisko spēli, ievērot šādu noteikumus:

1. Spēlei un tās mērķiem jābūt pakārtotiem nodarbības un visa mācību procesa mērķiem. Spēle nedrīkst kļūt par skolotāja pašmērķi vai stundas autonomu vienību.
2. Spēles izvēlei jābūt pedagoģiski pamatotai.
3. Spēlei jāatbilst skolēnu vecumam, viņu intelektuālās attīstības līmenim, kā arī izziņas interesēm.
4. Spēlei jāiesaista, jāaktivizē, jānodarbina pēc iespējas vairāk skolēnu, taču spēli nedrīkst skolēniem uzspiest.
5. Skolotājam spēlē jāiesaistās uz līdztiesības pamatiem.
6. Spēles priekšmetiskajam saturam, jāatbilst mācību nodarbības saturam.
7. Spēlei jā satur mācību problēma. [12.,40.]

Plānojot spēli mācību procesā, jāatceras, ka tās organizācija risinās trīs posmos:

1. Spēles sagatavošanās posms.
2. Spēles norise.
3. Spēles noslēgums jeb rezumējums.

Spēles organizācijā pirmais posms – spēles sagatavošanas posms – spēles iecere un sagatavošanas (spēles karte un spēles elementi) process. Sagatavošanas posms beidzas tad, kad spēle ir pilnībā sagatavota. Ievērojot spēles mērķi, uzdevumus un iecerēto saturu. Ir pilnībā jābūt skaidriem spēles noteikumiem ar kuriem jāiepazīstina spēlētāji. Šai posmā ir liela skolēnu ieinteresētība (pilnībā visi skolēni vēlas spēlēt un nav atsacīšanās gadījumu). Skolotājs izskaidro spēles būtību – mērķus, uzdevumus un spēlēšanas noteikumus. Labvēlīgā gadījumā skolotājs kļūst spēles dalībnieks. Pēdējā sagatavošanas fāzē skolēns pieņem konkrētās spēles dalībnieka lomu: skolnieks iekšēji sagatavojies spēlei. Lai veidotu īpaši labvēlīgu skolēnu attieksmi pret spēli, sagatavošanas posmam jābūt maksimāli īsam, lai saglabātu skolēnu uzmanību.

Spēles norise (spēles gaita). Šajā posmā spēle ir noslēgta sistēma, kurā, darbojas konkrētu noteikumu robežās, t.i., ka noteicošie ir spēles noteikumi (kuriem seko paši spēles dalībnieki). Spēles gaitu drīkst ietekmēt tikai konkrēto noteikumu paredzētajos ietvaros. Svarīga ir spēles gaitas emocionālā atmosfēra. Spēles veiksmīgu norisi nodrošina līdztiesība un aktīva darbība

Spēles noslēgums jeb rezumējums sākas brīdī, kad kāds no spēles dalībniekiem ir pilnībā veicis noteikumos fiksētās darbības. Pilnībā jākontrolē spēles situācija – jo šīs vēl nav spēles beigas. Jāpanāk, kad spēles noteikumu fiksētās darbības veic pilnībā visi spēles dalībnieki.

Svarīgi, lai spēles rezumējumu veiktu paši spēles dalībnieki, veicot pašanalīzi, ko savstarpēji saskaņo. Jāpievērš arī uzmanība spēles izjūtas un emocionālā stāvokļa analīzei. Šim posmam jābūt pietiekami kodolīgam, īsam, lai neradītu apnicību. Ja konkrēto spēli spēlē tikai viens skolēns, spēles organizācijas noslēgums parasti sakrīt ar atkārtotas spēles spēlēšanas sagatavošanas posmu.

Visi trīs spēles organizācijas posmi, to uzdevumi un spēlētāju darbības ir cita no citas izrietošas, savstarpēji atkarīgas un tikai kopā veido veselumu, ko sauc par spēli.[21.,56.]

3. Praktiskais pētījums par didaktisko spēli kā izziņas intereses veicinātāju latviešu valodas stundās

3.1 Skolēnu un skolotāju attieksme pret didaktisko spēli

Ļoti svarīgi jaunākajā pamatizglītības posma skolēnu darbības elements ir spēle, kas apmierina ne tikai skolēnu fiziskās, bet arī garīgās prasības. Skolas gaitu uzsākšana nepārtrauc bērna tieksmi spēlēties, mainās tikai spēļu saturs un virzība. Mācot jaunāko klašu skolēnus, šis bērnu psiholoģiskās īpatnības ir ņemamas vērā. Spēles var būt viens no mācību stundas aktivizēšanas paņēmieniem. Tās saasina uztveri, audzina uzmanību un attīsta skolēnu domāšanu, proti, veicina attapību, tādu jaunu sakarību saskatīšanu, kas sekmē labāku mācāmās vielas apgūšanu. Spēle ir arī audzināšanas līdzeklis, jo attīsta skolēnos biedriskuma un kolektīvisma jūtas, māca būt organizētiem un disciplinētiem, veido viņus pašus par organizatoriem.

Spēles radītā aktivitāte palīdz skolēniem sekmīgāk apgūt valodas mācību, rada viņos lielāku interesi par savas valodas kultūras kopšanu.

Valodas spēle jaunākajā pamatizglītības posmā var izmantot zināšanu nostiprināšanai, īpaši atkārtotā stundās, piem., spēle „Tagadne, pagātne, nākotne”, atkārtotot darbības vārdu laikus. Skolotājs sauc kādu teikumu, bet skolēniem jāpasaka teikuma lietotā darbības vārda laiks. Bet, atkārtotot alfabētu, izmantoju spēli „Noteiktā kārtībā” utt. Valodas spēles (skat. pielikumu Nr.1) var būt arī kontroles paņēmieni, kas skolotājam dod pārskatu par to, kā skolēni apguvuši attiecīgo valodas likumu, cik veikli prot orientēties attiecīgajā mācību materiālā. Daudzas ar kustībām saistītās valodas spēles var izmantot, organizējot fizikālās minūti.

Spēlēm nepieciešamos palīg līdzekļus skolēni var izgatavot paši. Jaunāko klašu skolēniem patīk spēlēt un viņi labprāt piedalās vajadzīgo materiālu sagatavošanā. Savā darbā aplūkotās valodas spēles par, sākumskolā mācāmo fonētikas, morfoloģijas un sintakses vielu skolotāji var izmantot gan stundās, gan ārpusstundu darbā, tās var noderēt par ierosmi citu spēļu izveidošanai. Skolotājam tikai jāizvēlas spēles materiāls atbilstoši attiecīgās klases skolēnu zināšanām, piemēram, spēli „Lielie un mazie”, „Meklē īpašvārdu!”, „Maini skaitli” u.c. var organizēt 2. – 4. klasē.

Katrai spēlei ir savi noteikumi, kas izriet no spēles satura un uzdevuma. Spēles noteikumiem ir liela nozīme – tie nosaka darbības viedu un raksturu, organizē un virza skolēnu uzvedību un savstarpējās attiecības. Didaktiskās spēles noteikumu ievērošana ir tās kritērijs.

Spēles darbība ir tā darbība, ko skolēni veic. Jo daudzveidīgāka un daudzpusīgāka ir spēles darbība, jo lielāks skaits skolēnu tajā piedalās, jo interesantāka ir pati spēle.

Spēlei ir noteikts rezultāts, kas ir spēles nobeigums. Skolēni to uztver kā sasniegumu.

Skolotājam spēles rezultāts ir skolēnu zināšanu un garīgās attīstības līmeņa, kā arī savstarpējo attieksmju rakstura rādītājs.[26.,15]

Didaktiskās spēles ir praktiska darbošanās, kurās skolēni izmanto stundās gūtās zināšanas. Didaktisko spēļu nozīme ir tā, ka skolēnu zināšanu daudzveidīgai pielietošanai tiek radīti dzīves īstenībai tuvi apstākļi.

Daži domāšanas procesi didaktiskās spēles gaitā aktivizējas un iegūst patvaļīgu raksturu. Lai izprastu spēles uzdevumu, apgūtu spēles darbību un noteikumus, aktīvi jā klausās un jāpārdomā skolotāja priekšlikums, viņa izskaidrojums. Uzdevumi, ko izvirza spēle, prasa koncentrētu uzmanību, analizatoru aktīvu darbību, prasmi atšķirt, salīdzināt, vispārināt.[12.,13]

Didaktiskās spēles veicina skolēnu pareizu savstarpējo attiecību veidošanos:

- prasmi kopā spēlēt;
- saskaņot savas intereses ar kolektīva interesēm;
- palīdzēt cits citam;
- priecāties par klases biedra panākumiem.

Spēlēs rodas iespēja veidot personības pozitīvās īpašības: godīgumu, patiesīgumu, veidojas viņu morālā pieredze.[12.,105]

Spēles laikā skolēniem tiek dota iespēja saskatīt savas darbības rezultātu. Tādējādi veidojas situācija, kur nepastāv konflikts starp vēlēšanos apgūt zināšanas, prasmes un iemaņas un nepieciešamību mācīties. Skolēns savu darbību, t.i., mācīšanos, uztver kā vienīgo iespējamo mērķa sasniegšanai.[12.,20]

Spēle pieradina skolēnus pie garīga sasprindzinājuma un garīgās piepūles. Izdarot aptauju, tika izvirzīts mērķis: noskaidrot attieksmi pret mācību procesu, ja tajā kā viena no pastāvīgajām mācību metodēm tiek izmantota didaktiskā spēle. Aptauja tika veikta 28 skolēnu vidū (skat. pielikumā Nr.5). Ne visi skolēni atšķir parastu spēli no didaktiskās spēles latviešu valodas stundās. Taču tika noskaidrots, ka minētajā klasē latviešu valodas mācīšanā izmanto didaktiskās spēles.

Skolēniem patīk didaktiskās spēles, jo to laikā viņi iegūst jaunas zināšanas. Spēles ir interesantas, tajās var izmantot praksē iepriekš iegūtās prasmes un iemaņas, var tās atkārtot. Līdz ar to skolēnus aktivizē mācību vielas apguvei.[12.,29]

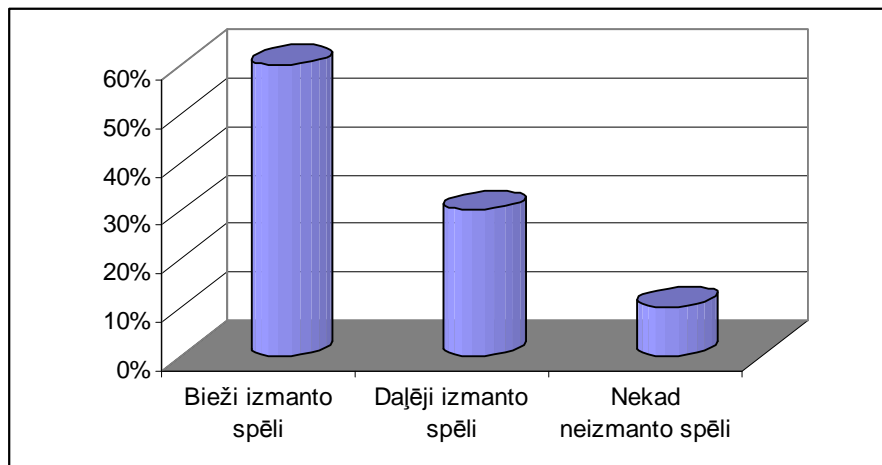
Spēli izmanto jebkurā mācību procesa posmā, bet biežāk nostiprinot izņemto vielu, stundas nobeiguma daļā, atkārtojuma laikā un vēlākajās mācību stundās, kad skolēni noguruši.

Lai rastu pilnīgāku priekšstatu par didaktisko spēļu izmantojamību (skat. pielikumu Nr.6) anketēšanā tika iesaistīti arī 15 sākumskolas skolotāji. 10 skolotāji uzskata, ka spēle atvieglo mācāmās vielas uztveri, īpaši 1. un 2. klasē, bet mācības 1. klasē bez spēles nemaz nevar iedomāties.

Anketēšanas rezultātā tika noskaidrots, ka skolotāji darbā izmanto grāmatas, ko jau minēju ievadā, blakus tām periodiskā ievietotās, pašu sadomātās un retos gadījumos skolēnu izdomātās spēles.

Skolotāju viedoklis par didaktisko spēļu izmantošanu latviešu valodas stundās.

1.diagramma

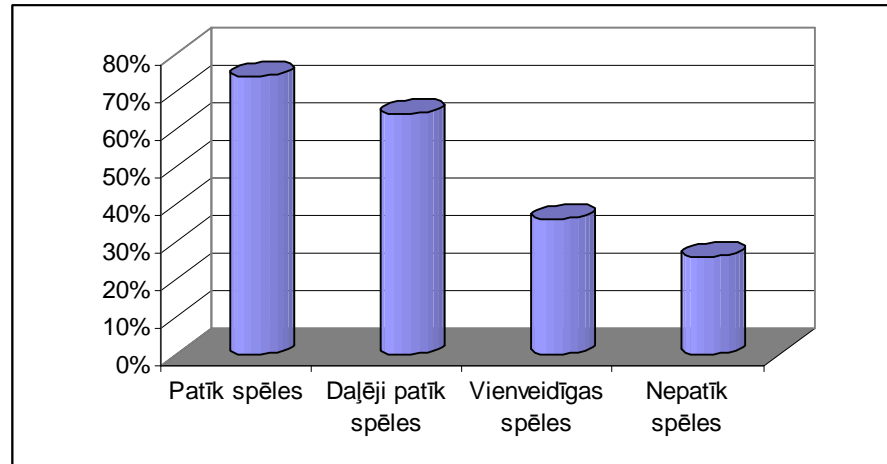

Anketas rezultāti ļauj secināt, ka 60% skolotāji ļoti bieži izmanto spēli, 30% - daļēji izmanto spēli, 10% - neizmanto spēli. Veicot anketēšanu (skat. pielikumu nr.6) skolotāju vidū, uzzināju, ka skolotāji didaktisko spēli stundas laikā izmanto reti tāpēc, ka rodas disciplīnas problēmas. Spēlējot ar skolēniem kādu spēli, tie bieži vien kļūst skaļi, neorganizēti. Noskaņot skolēnus darbam pēc spēles ir grūti, tas prasa papildu laiku, bet stunda ir ļoti īsa. Tie skolotāji, kuri izmanto didaktisko spēli, pamato, ka, lai sagatavotos stundai, ir jāatvēr īpašs laiks, kā arī ir nepieciešams iegādāties materiālus, kas prasa papildus līdzekļus. Vēl svarīgs iemesls ir nepietiekams literatūras klāsts, skolotāji vēlas redzēt apkopotas vienkopas didaktiskās spēles.

Par to, vai skolēniem patīk, ka latviešu valodas stundās izmanto didaktiskās spēles, apkopoju skolēnu anketu rezultātus.

Skolēnu viedoklis par didaktisko spēļu izmantošanu stundās

2. diagramma

Secinu, ka didaktiskās spēles skolā netiek izmantotas pietiekami bieži. Kaut gan 74% skolēnu patīk, ka latviešu valodas stundās izmanto didaktiskās spēles. To, kāpēc viņiem patīk spēles, viņi pamato ar to, ka nav jāveic uzdevumi no grāmatas, stunda paiet daudz ātrāk, interesantāk. Daudzi no skolēniem uztver spēli kā atpūtu, nevis kā mācīšanos.

Interesanti likās tas, ka daļa no 26% skolēnu, kuriem nepatika spēles, labi mācījās. Savu neaptiku spēlēt viņi motivēja tā, ka vēlas skolā iegūt vairāk zināšanu, nevis rotaļāties. Domāju, ka tas ir tāpēc, ka šie skolēni uzskata, ka ar spēli nevar iegūt zināšanas. Varbūt tā ir viņu pieredze? Šie skolēni sevi diezgan augstu vērtē un ir izrakstījuši sevi no „bērnu” saraksta. 64% no aptaujātajiem skolēniem īpaši tuvas spēles nav, jo iepriekš spēlētajās didaktiskajās spēlēs, varbūt netika ievēroti didaktiskās spēles principi. Tas izskaidrojams ar to, ka spēles netiek bieži izmantotas stundās, skolēniem nav iespējas salīdzināt un izvēlēties sev tuvāko spēli. Pārējiem 36% mīļākās spēles ir diezgan vienveidīgas. Tās ir krustvārdu mīklas, šarādes. Tikai pavisam nedaudziem ir minētas tādas spēles kā „Garais teikums”, „Pasaku stāstīšana”.

Didaktiskai spēlei kā mācību metodei jāieņem noteikta vieta pedagoģiskajā procesā. Kopā ar citām metodēm tā padara mācību procesu mērķtiecīgāku, dinamiskāku, daudzveidīgāku, rezultatīvāku un demokrātiskāku.

3.2. Izziņas intereses noteikšana mācāmajā klasē

Skolēna mācību darbu rosina, virza, nevis viens, bet daudzi savstarpēji nosacīti motīvi. Sarežģītā motīvu kompleksā vienmēr ir galvenie, vadošie motīvi, kas nosaka skolēna rīcību, viņa attieksmi. Pozitīvu mācīšanās motīvu veidošana ir sarežģīts process. Lai to varētu mērķtiecīgi vadīt, vispirms ir jānoskaidro, kādi ir attiecīgās klases skolēniem mācīšanās motīvi, kas nosaka viņu attieksmi (pozitīvu, negatīvu vai vienaldzīgu) pret mācībām. [27., 106]

Strādājot skolā ilgus gadus, ievēroju, ka skolēniem sagādā grūtības latviešu valodas vielas apguve. Tāpēc nolēmu, iepazīt un izzināt katra skolēna izziņas intereses un noteikt to attīstības līmeni, lai varētu iespējami mērķtiecīgāk virzīt skolēnu izziņas darbību. Izziņas intereses līmeņus iedalīju pēc psiholoģes G. Ščukinas pazīmēm (skat. iepriekšējo nodaļu). Pētījumā tika iesaistīti 28 skolēni.

Lai diagnosticētu skolēnus izmantoju šādas metodes:

1. individuālās pārrunas ar skolēniem;
2. skolēnu novērošana dažādos apstākļos un situācijās;
3. anketēšana.

Skolēnu novērošana tiek veikta mācību stundās, fakultatīvajos un pulciņu nodarbībās. Pedagoģiskā novērojuma ceļā tika noteikts, ka 12 skolēniem grūtības sagādā mācību vielas izpratne. Izziņas interese ir vāja 6 skolēniem (skat. pielikumā Nr.2), taču 10 skolēniem ir nedaudz augstāks līmenis. Mācot skolēniem alfabētu, ievēroju, ka K un A sagādā grūtības tā iegaumēšanā. Skolēni K un A jauca burtu secību. Bērni secīgi varēja nosaukt pirmos desmit burtus. (skat. pielikumu nr.7)

Individuālajās pārrunās ar skolēniem, noskaidroju, atsevišķu skolēnu mācīšanās motīvus. Ar skolēnu tiek pārrunāti jautājumi par viņa nākotnes plāniem. Nodomiem, par atsevišķiem mācību priekšmetiem, par brīvā laika izmantošanu, grūtībām mācībās. (skat. pielikumu nr. 2)

Anketēšana. Veicot anketēšanu savā klasē guvu priekšstatu ne tikai par katru skolēnu, bet arī par visas klases mācīšanās motīviem. (skat. pielikumu nr.5)

Skolēnu izziņas līmeņa noteikšana

Zems līmenis:

1. izziņas intereses nav apzinātas;
2. izziņas intereses parādās epizodiski;
3. tieksme veikt praktiskas darbības, nevis uzdevumus

Vidējs līmenis:

1. aktivitāte mācībās (pēc skolotāju pamudinājuma);
2. izziņas interešu rosināšanā liela nozīme ārējiem stimuliem;
3. veic radoša rakstura uzdevumus.

Augsts līmenis:

1. izkoptas izziņas intereses;
2. pievēršas grūtākai mācību darbībai;
3. aktīvi un patstāvīgi veic uzdevumus.

Skolēnu izziņas līmeņi

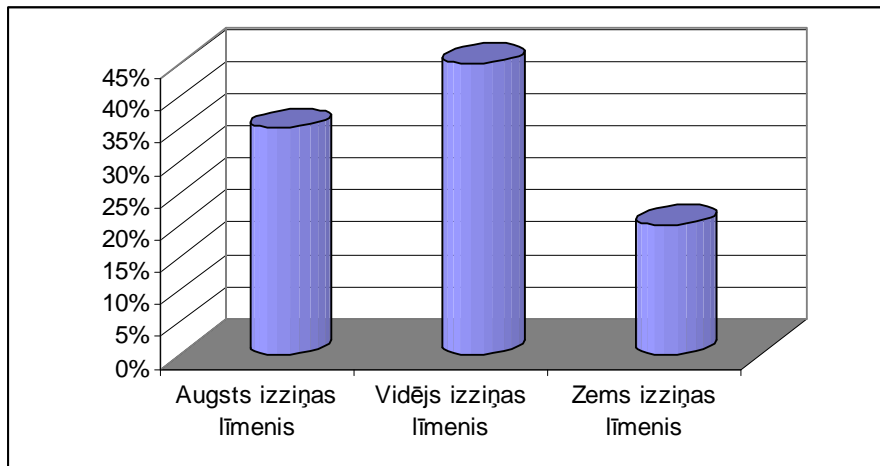
Tabula nr. 2

N.p.k.	Vārds	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons – Oskars			
5.	Elijs			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika - Helēna			
9.	Ēriks – Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Apkopojot visus iepriekšminētos nosacījumus, secinu, ka izziņas intereses un radošā aktivitāte klasē ir ļoti dažāda.

Izziņas interešu līmeņi 2. klasē

3. diagramma

Lai veicinātu skolēnu pozitīvu izziņas interesi pret mācāmo vielu, stundās tika izmantotas didaktiskās spēles (skat. pielikumā Nr.1). Brīvajos brīžos skolēni spēlēja dažādas didaktiskās spēles, līdzīgas tām, ko spēlējām stundās. Skolotāja par savu pedagoģisko uzdevumu izvirzīja pārkārtot mācību darbu tā, lai stundās, mācību vielas apguvē tiktu izmantotas didaktiskās spēles kā izziņas intereses veicinātājas.

3.3 Izveidotās didaktisko spēļu kopas apraksts

I. Kāposta [12.,27] atzīst, ka didaktiskajām spēlēm ir jābūt cieši saistītām ar latviešu valodas mācību programmu, jo spēlēm jāsekmē apgūto zināšanu nostiprināšana un prasme veiksmīgi izmantot iegūtās zināšanas jaunās situācijās. Tikai tā, ja spēle ir saistīta ar interesi un patstāvīgu darbību, var gaidīt pozitīvus rezultātus.[12.,28] Var secināt, ka ļoti svarīgi didaktiskās spēles mācību procesā organizē tā, lai veidotos emocionāls pacēlums.

Strādājot skolā, savā praksē esmu secinājusi, cik grūti bērniem apgūt mācību vielu latviešu valodā. Ņemot vērā I. Kāpostas atziņas un savu praksi, izveidoju spēļu kopu „No skaņas līdz teikumam”. Didaktisko spēļu kopu var izmantot latviešu valodā jaunākajā pamatizglītības posmā.

Didaktisko spēļu kopa ir sakārtota četrās daļās. Spēles sakārtotas tematiski ir numurētas no 1. – 55. (skat. pielikumā Nr.1).

Pirmajā daļā (1. – 12.) ir apkopotas spēles skaņu mācībai. Tās nostiprina zināšanas par alfabētu, patskaņiem, divskaņiem, līdzskaņiem.

Otrajā daļā (13. – 41.) - didaktiskās spēles, kas nostiprina vārda mācību. Palīdz izprast vārdu šķiras, to gramatiskās pazīmes.

Trešajā daļā (42. – 49.) – spēles, kas nostiprina teikuma mācību. Spēles rosina apgūt teikuma veidošanu un pareizu pieturzīmju lietošanu teikuma beigās. Ietverts darbs ar attēlu, pēc kura veido teikumu.

Ceturtajā daļā (50. – 55.) – spēles valodas attīstībai. Iekļautas spēles, kas trenē skolēnu atmiņu, uzmanību, domāšanu.

Šajā didaktisko spēļu kopā ir apkopotas spēles, kuras skolotājiem neprasa ilgu sagatavošanās darbu. Skolēnu aptaujas liecināja (skat. pielikumā nr.5), ka viņu uztverē viens no sarežģītākajiem un grūtākajiem mācību priekšmetiem ir latviešu valoda. Varbūt tādēļ, ka nogurdinoši ir nemitīgi veicamie rakstveida uzdevumu un nesaprotami šķiet gramatikas likumi – īpaši skolēniem, kuriem ir valodas grūtības. Prakse pierāda, ka strādājot ar didaktiskajām spēlēm, skolēns tiek nodarbināts ne tikai garīgi, bet arī fiziski. Strādājot gan individuāli, gan grupās, meklējot risinājumu problēmsituācijai, mācību procesā rodas iespējas mērķtiecīgi darboties, pilnveidot izziņas interešu darbību. Svarīga ir skolēna pozitīvā attieksme pret šo darbības veidu. Lai ieinteresētu skolēnus valodas apguvei, rosināt viņus izteikt savas domas, jūtas un ieklausīties savā valodā – lūk, problēmu loks, kuru centos atrisināt, izveidojot spēļu kopu. Iesaistīju skolēnus alfabēta apgūšanā ar didaktiskās spēles palīdzību. Svarīgi, lai skolēni izprastu alfabēta būtību, tā praktisko izmantošanu un gūt atbilstošās sākotnējās prasmes, lai attīstītu izziņas intereses. Pilnveidot skolēnu zināšanas par alfabēta izmantošanu un informācijas meklēšanas procesā. Sekmēt sadarbības prasmju attīstību. Darbā tika izmantotas didaktiskās spēles no izveidotās spēļu kopas „No skaņas līdz teikumam”. Un izmantoju savā darbā 1. nodaļas spēles – par skaņu mācību. (skat. pielikumā nr. 1)

3.4. Didaktisko spēļu izmantošana izziņas veidošanā latviešu valodas stundās

Mācību procesā veiksmīgi izmantojamas didaktiskās spēles. Ar spēles palīdzību iespējams veiksmīgi vadīt skolēnu radošo spēju izkopšanu, izziņas intereses veicināšanu un personības pilnveidošanu. Didaktiskajās spēlēs skolēni risina kādu didaktisku uzdevumu un izpilda spēles darbību. Spēlēs skolēni atklāj savu pieredzi, zināšanas, prasmes un iemaņas. Spēle radina pie saskaņotu risinājumu un lēmumu pieņemšanas, stimulē praktiskās iemaņas, attīsta skolēnu intuīciju, izdomu. I. Kāposta

uzskata, ka spēles salīdzinājumā ar tradicionālajām mācību formām pieprasa katra dalībnieka aktivitāti un noņem emocionālo šķērslī un veicina dažādu psiholoģisko aizsardzības formu pārvarēšanu.[12.,12]

Lai attaisnotu, veicu izmēģinājumdarbību latviešu valodā par alfabētu otrajā klasē. Izmēģinājuma darbība ilga 4 mēnešus. Bērniem ir grūti iegaumēt un atcerēties alfabētu, tāpēc tā apguvē var ļoti labi palīdzēt didaktiskā spēle. Pirmajā daļā devu uzdevumus no grāmatas (skat. pielikumā Nr. 4), bet otrajā daļā veicu uzdevumus ar didaktiskās spēles palīdzību.

Izmēģinājumdarbībā izmantotās didaktiskās spēles

Tabula nr. 3

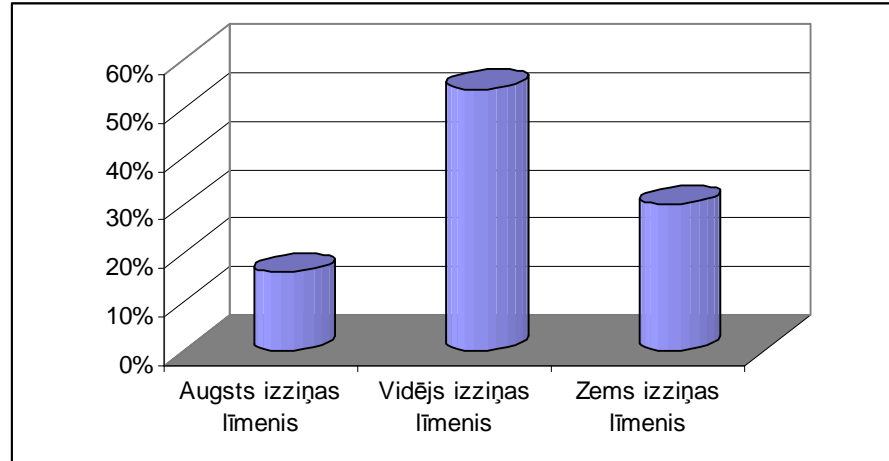
Laiks	Didaktiskās spēles nosaukums	Spēles mērķis
Janvāris	▪ Alfabēta tārps. ▪ Noteiktā kārtībā. ▪ Raitā tempā!	Sakārtot burtus alfabēta secībā Sekmēt sadarbības prasmes.
Februāris	▪ Saņemu un nododu. ▪ Domā raiti! ▪ Burts pie burta – vārds.	Nostiprināt zināšanas par alfabētu. Sekmēt skolēnu izziņas interešu attīstību.
Marts	▪ Cik tu zini? ▪ Aizliegtā skaņa. ▪ Izsvītrotie burti.	Nostiprināt zināšanas par divskaņiem. Papildināt zināšanas par alfabētu.
Aprīlis	▪ Kā pārbaudīt? ▪ Pāru mīkla. ▪ Burtu mīkla.	Nostiprināt zināšanas par balsīgajiem un nebalsīgajiem līdzskaņiem.

Izmēģinājumdarbībā iegūtos rezultātus vērtēju trīs līmeņos.

1. zems izziņas līmenis, veic trešo daļu no uzdevuma.
2. vidējs izziņas līmenis, veic pusi vai vairāk nekā pusi no uzdevuma.
3. augsts izziņas līmenis, tiek galā ar visu uzdevumu.

Uzdevumi no mācību grāmatas janvāra mēnesī.

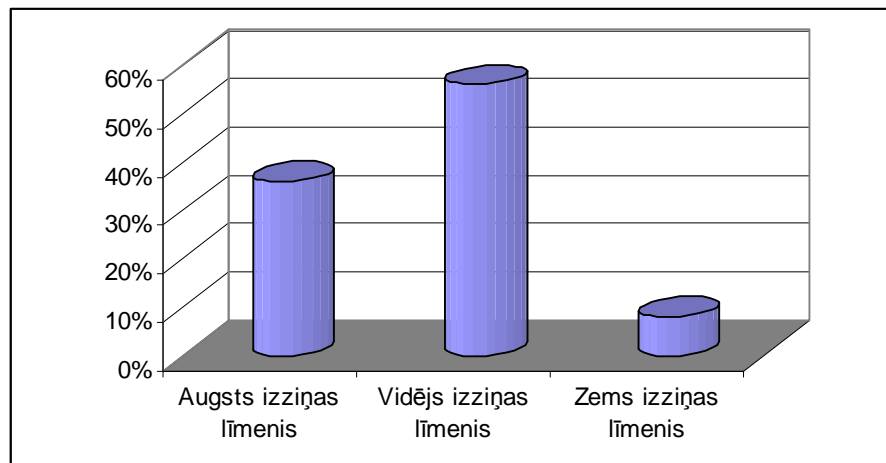
4. diagramma

Uzdevumu veica 28 skolēni. Kā jau diagrammā redzams, 8 bērniem (30%) – zems izziņas līmenis, 16 bērniem (54%) ir vidējs izziņas līmenis un 4 bērniem (16%) ir augsts izziņas līmenis. Veicot pārrunas ar skolēniem, tika noskaidrots, šāds uzdevums no mācību grāmatas ir garlaicīgs. Veicu šo pašu uzdevumu ar didaktiskās spēles palīdzību.

Didaktiskā spēles janvāra mēnesī.

5. diagramma

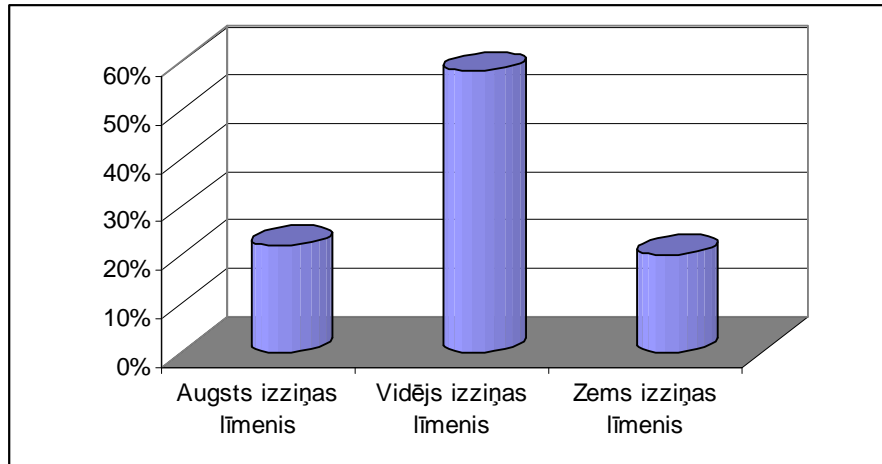

Klasē ir 28 skolēni. Rezultāts ir labāks – diviem skolēniem (8%) zems izziņas līmenis, 17 skolēniem (56%) – vidējs un desmit skolēniem (36%) augsts izziņas līmenis.

līmenis. Stundā ļoti brīva atmosfēra, var vērot, ka skolēni ar interesi veic izvirzīto uzdevumu, jo tas ir dots didaktiskās spēles veidā.

Uzdevumi no mācību grāmatas februāra mēnesī.

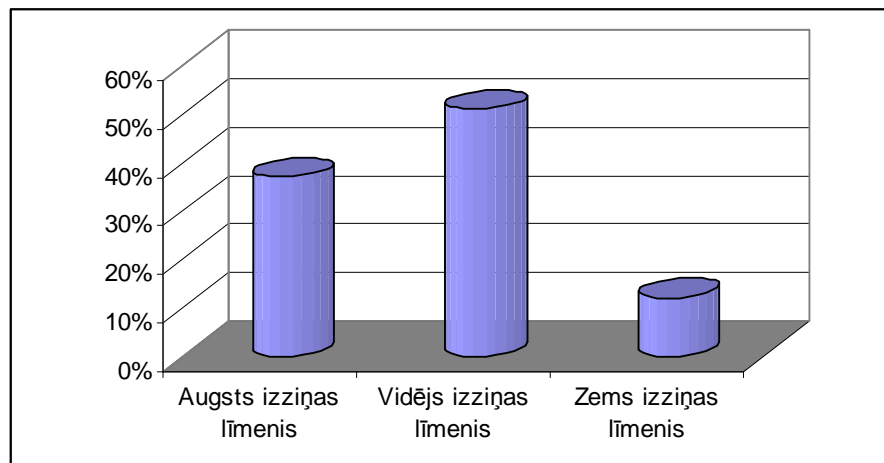
6. diagramma

Uzdevumu veic 28 skolēnu. Pieciem skolēniem (20%) zems izziņas līmenis, 17 skolēniem (58%) vidējs izziņas līmenis, un sešiem (22%) augsts izziņas līmenis.

Didaktiskās spēles februāra mēnesī.

7. diagramma

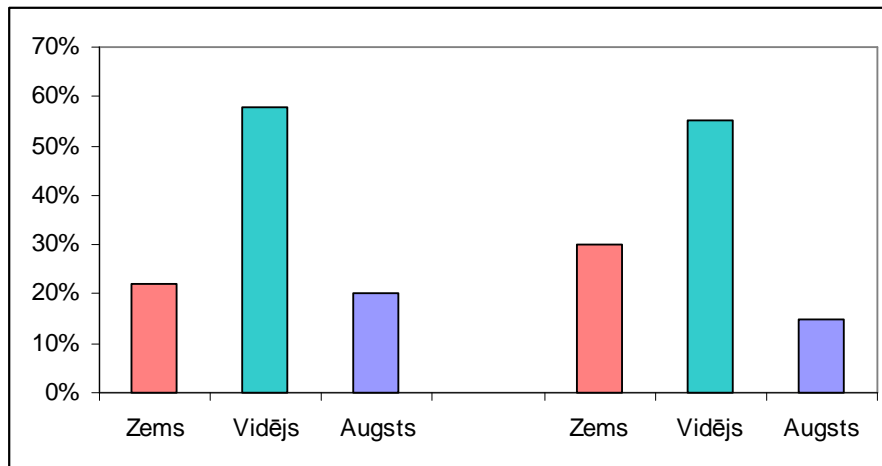

Spēlē piedalās 28 skolēnu. Trijiem skolēniem (12%) zems izziņas līmenis, 15 bērniem (51%) vidējs izziņas līmenis, desmit bērniem (37%) augsts izziņas līmenis.

Rezultāts ir labāks izmantojot didaktisko spēli nekā, ja veic uzdevumu no grāmatas. Trīs bērni klasē ir krievu tautības un viņiem ir grūtības mācībās, bet ar spēļu palīdzību viņi veic uzdevumu labāk. Pārrunu rezultātā noskaidroju, ka bērniem patīk didaktiskās spēles, jo var vieglāk veikt uzdevumu.

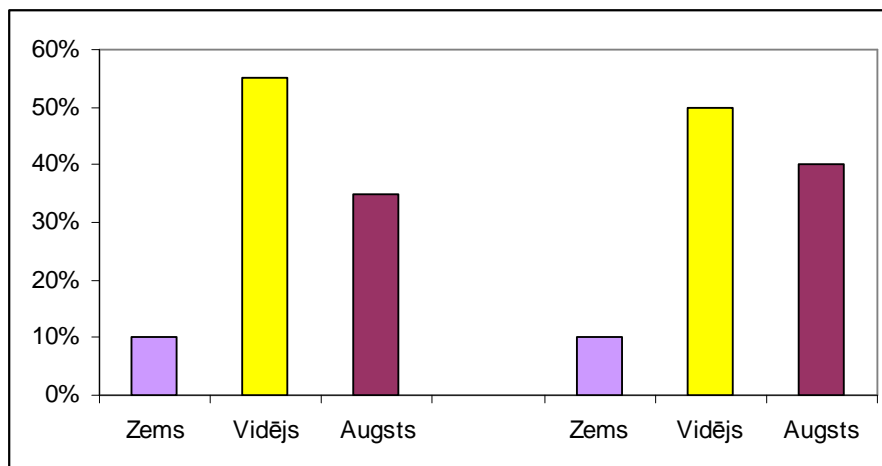
Apkopojošais rezultāts par uzdevumiem no mācību grāmatas par marta un aprīļa mēnesi.

8. diagramma

Uzdevumi ar didaktiskās spēles palīdzību marta un aprīļa mēnesī.

9. diagramma

Secinu, ka iekļaujot didaktiskās spēles mācību stundās, atbilstoši vielas saturam, izdodas panākt noturīgākas izziņas intereses. Izmēģinājuma darbības

uzdevumi liecina, ka bērnu izziņas intereses ir labākas, ja uzdevumus ar spēles palīdzību. Didaktiskās spēles palīdz skolēniem labāk apgūt mācību vielu.

3.5. Pedagoģiskajā izmēģinājumdarbībā gūtie rezultāti

Par didaktiskās spēles efektivitāti iespējams spriest tikai tad, kad tā ir kļuvusi par mācību procesa sastāvdaļu. Tas ir grūts, diezgan sarežģīts process. Tomēr, ņemot vērā pētījuma rezultātus, redzams, ka ar didaktiskās spēles palīdzību var atrisināt daudzas problēmas, kas rodas mācību procesa laikā.

Izmantojot didaktiskās spēles stundā, pārliecinājos, ka spēles sagādā lielu prieku. Ar spēles palīdzību stundas kļūst interesantākas un aizraujošākas. Skolēni mācās iegūtās zināšanas izmantot jaunos apstākļos. Tas atvieglo arī pašu mācīšanās procesu, uzdevumi, kas iekļauti didaktiskajā spēlē, tiek veikti skolēniem saprotamas un saistošas darbības gaitā. Pēc tā, kāds ir spēles rezultāts, var secināt arī, kāds ir skolēnu zināšanu līmenis. Pēc pedagoģiskā eksperimenta veikšanas secinu, ka klasē izziņas intereses līmenis ir mainījies.

Skolēnu izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

3. tabula

N.p.k.	Vārds	Zems līmenis	Vidējs līmenis	Augsts līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons – Oskars			
5.	Elijs			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika - Helēna			
9.	Ēriks – Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			

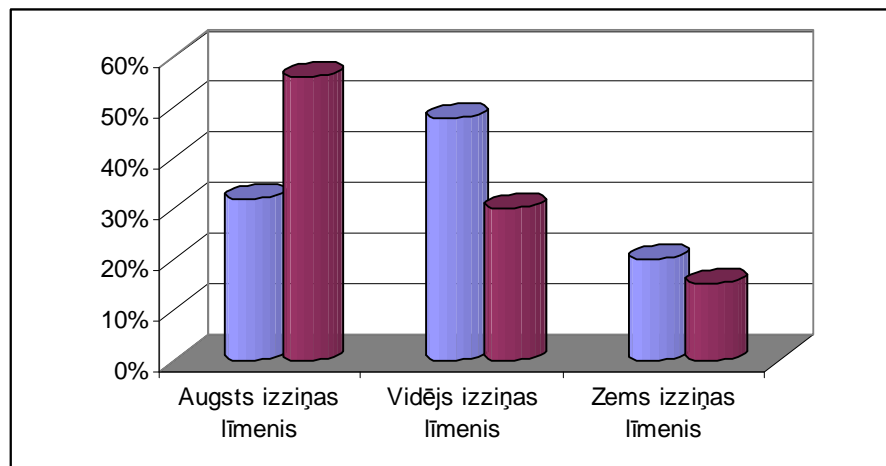
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Apkopojot visus rezultātus secinu, ka :

- zems izziņas intereses attīstības līmenis ir 4 skolēniem;
- vidējs izziņas intereses attīstības līmenis ir 8 skolēniem;
- augsts izziņas intereses attīstības līmenis ir 16 skolēniem.

Skolēnu izziņas intereses pirms un pēc veiktās pētījumsdarbības.

10. diagramma

Skolēni, izmantojot mācību procesā didaktisko spēli, iesaistās aktīvā meklējuma darbībā, radošā darbībā, ir ieinteresēti mācīties un gūt jaunas zināšanas. Uzlabojas skolēnu izziņas intereses aktivitāte. Salīdzinoši ,t.i., sākumā 20% zems izziņas līmenis, pēc veiktās pētījuma darbības 15%, 48% vidējs izziņas līmenis, pēc veiktās pētījuma darbības 30%, augsts izziņas līmenis 32%, pēc veiktās pētījuma darbības 56%.

Ar didaktisko spēļu kopu „No skaņas līdz teikumam” iepazīnās un novērtēja 15 jaunākā pamatzglītības posma skolotāju. Lai noteiktu skolotāju domas un izvērtētu

viņu teikto tika izmantota Reitinga metode. (skat. pielikumu nr. 6) Spēļu kopa tika vērtēta 3 ballu skalā.

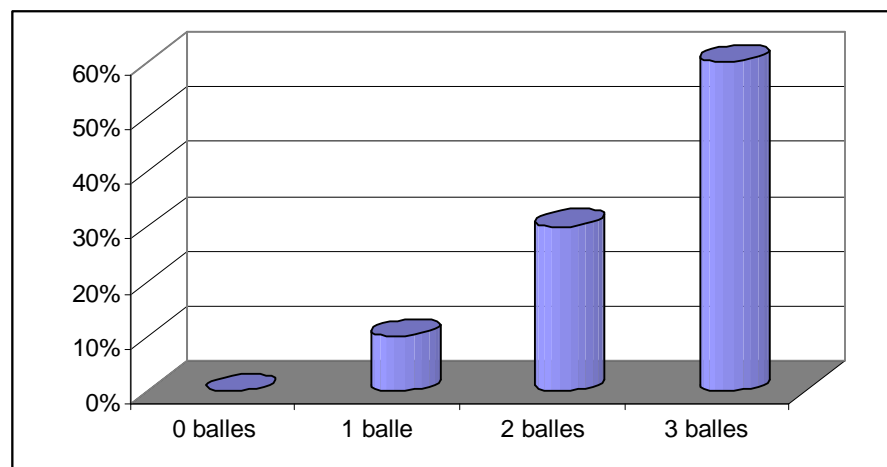
Desmit jaunākā pamatzglītības posma skolotājas didaktisko spēļu kopu vērtē ar 3 ballēm. Spēļu kopa, pēc skolotāju domām, izmantojama latviešu valodas stundās, bet ieteikums spēļu kopu papildināt ar vairāk spēlēm vai arī spēļu variantiem.

Četras skolotājas spēļu kopu vērtē ar 2 ballēm, kā daļēji izmantojamu stundās. Šīs skolotājas ir ar lielu pedagoģiskā darba stāžu un nenovērtē spēles lomu stundās, pamatojot, ka spēles laikā ir grūtības ar disciplīnu un skolēnu izziņas līmenis samazinās.

Viena jaunākā pamatzglītības posma skolotāja vērtē spēļu kopu ar vienu balli. Iebilda, ka skolēni skolā mācās, nevis spēlējas. Spēles var izmantot brīvajā laikā, bet ne latviešu valodas stundā.

Sākumskolas skolotāju vērtējums par didaktisko spēļu kopu „No vārda līdz teikumam.”

11. diagramma

Rezumējot Reitinga metodi par didaktisko spēļu kopu, varu secināt – desmit skolotājas spēļu kopu vērtē kā noderīgu un izmantojamu stundās, četras skolotājas uzskata, ka tās ir daļēji izmantojamas stundās, viena skolotāja spēļu kopu ieteic izmantot brīvajā laikā, bet ne latviešu valodas stundās.

SECINĀJUMI

1. Skolēnu izziņas interese par mācību vielu pieaug, ja stundās skolēns pats var brīvi darboties, apgūt jaunus mācību paņēmienus un veidus.
2. Pareizi stimulētas izziņas intereses sekmē mācību vielas apguvi latviešu valodas stundās.
3. Izziņas interesi valodas stundā rosina didaktiskās spēles materiāls, kas prasa aktīvu darbību, veicina iemaņu veidošanos, domāšanas procesu aktivizēšanos, aktivitātes stimulēšanu.
4. Izziņas intereses veidošana rosina skolēnus iesaistīties zināšanu apgūvē, dod iespēju pašiem darboties ar valodas materiālu.
5. Lai veidotu noturīgu interesi par mācību vielu, jāņem vērā jaunāko klašu skolēnu raksturīgākās īpatnības: atdarināšana, īslaicīgums, vispirms, paša personīgās dzīves pieredze, virzība uz tuvāko rezultātu.
6. Spēle izraisa izziņas interesi par latviešu valodu, jo tā pierāda, ka latviešu valoda var būt saistoša un interesanta.
7. Spēle ir viens no mācību darba organizēšanas līdzekļiem stundā, piešķir mācībām dinamiku.
8. Spēle veicina skolēnu izziņas intereses noturību, attīstību.
9. Ar didaktiskās spēles palīdzību skolēnu darbība kļūst apzinātāka un mērķtiecīgāka, līdz ar to arī rezultatīvāka, kas veicina izziņas intereses rašanos.
10. Didaktiskajai spēlei kā mācību metodei jāieņem noteikta vieta skolas pedagoģiskajā procesā, padarot to mērķtiecīgāku, dinamiskāku, daudzveidīgāku, rezultatīvāku, kas veicina skolēnu izziņas interesi par mācību vielas apguvi latviešu valodas stundās.

11. Zinot katra skolēna izziņas intereses līmeni, var labāk sekmēt skolēna izziņas interesi par mācību vielu.
12. Darbā piedāvātā didaktisko spēļu kopa var būt nepieņemama jebkuram skolotājam, bet var rosināt viņus radošai darbībai, vēlamo rezultātu sasniegšanai.
13. Izmantojot didaktiskās spēles kā mācību metodi latviešu valodas stundās, skolēnu izziņas interese paaugstinājās. Salīdzinoši ,t.i., sākumā 20% zems izziņas līmenis, pēc veiktās pētījuma darbības 15%, 48% vidējs izziņas līmenis, pēc veiktās pētījuma darbības 30%, augsts izziņas līmenis 32%, pēc veiktās pētījuma darbības 56%.
14. Skolēnu patstāvīgais darbs kļūst mērķtiecīgs un aktīvs, jo ar didaktiskajiem materiāliem ir iespējas regulēt skolēnu slodzi atbilstoši viņu izziņas līmenim.
15. Diplomdarbā izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies un mērķis ir sasniegts, jo ar didaktisko spēļu palīdzību skolēnu izziņas interešu līmenis ir paaugstinājies.

Anotācija

Diplomdarba tēma – ***Didaktiskās spēles kā izzīņas intereses sekmētājas latviešu valodas stundās jaunākajā pamatizglītības posmā.***

Viena no svarīgākajām problēmām, kas skolotājam jārisina, organizējot mācību darbu ir skolēnu izzīņas intereses izraisīšana. Tā ir problēma, kura visai plaši risināta pedagoģiskajā literatūrā, bet joprojām ir un paliek pedagoģu uzmanības lokā.

Jaunākajā skolas vecuma bērniem ir nenoturīga mācību izzīņas interese. Nereti strādājot ar tradicionālām metodēm, strauji zūd interese par mācībām, mācību procesā aktīvi iesaistās tikai daļa skolēnu, tāpēc būtu jādomā, kā rosināt skolēnu izzīņas interesi. Lai pedagoģiskais process nodrošinātu skolēnu attīstību, nepieciešams rosināt izzīņas interesi, jo no īstenības skolēns paņem tikai to, kas viņam šķiet interesants un nozīmīgs.

Strādājot skolā skolotājs nedrīkst aprobežoties tikai ar zināšanu sniegšanu, bet arī jāmeklē jaunas darba metodes.

Diplomdarbā izvirzītā hipotēze: ***ja tiks izveidota didaktisko spēļu kopa, kurā skolēni risina kādu didaktisko uzdevumu, tad tiks sekmēta skolēnu izzīņas interese.***

Diplomdarba pētījuma mērķis – ***izzināt didaktiskās spēles iespējas izzīņas intereses sekmēšanai latviešu valodas stundās jaunākajā pamatizglītības posmā.***

Mērķa sasniegšanai izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Apzināt un izanalizēt pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par pētāmo problēmu.
2. Izveidot didaktisko spēļu kopu latviešu valodas stundām jaunākajā pamatizglītības posmā.
3. Izmēģinājumdarbībā pārbaudīt izveidotās spēļu kopas iespējas skolēnu izzīņas intereses veicināšanai latviešu valodas stundās.

Pētījuma gaitā izmantotas šādas pētniecības metodes:

1. Literatūras analīze,
2. Pedagoģiskais novērojums,
3. Izmēģinājumdarbība,
4. Anketēšana,
5. Reitinga metode.

Diplomdarbā izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies un pierādījusies.

Skolēni stundās izmantojot didaktiskās spēles, iesaistās aktīvā, radošā darbībā, ir ieinteresēti mācīties un gūt jaunas zināšanas. Uzlabojas skolēnu izziņas intereses.

Annotation

Das Thema Diplomwerkes – Didaktische Spiele wie Förderung der Erkenntnisinteresse in den Unterrichten lettische Sprache, in der Anfangschule.

Eine von wichtigsten Problemen, was muss der Lehrer befassen, die Arbeit des Unterrichts organisieren, ist die Erkenntnisinteressen den Schülers aus. Das ist ein Problem, was ist sehr weit in pädagogische Litheratur befasst, aber, noch immer, steht und bleibt im Brennpunkt des Interesses der Interesse der Lehrer.

Den Kindern, wer sind im Alter der Anfangschule, sind haltlose Erkenntnisinteresse der Lehre.

Ab und zu arbeiten mit den traditionellen Methoden, schnell Verliert die Interesse für Lehre, in der Lehrprozeß schalten sich nur Teil der Schüler ein, deshalb werden denken, wie regen die Erkenntnisinteresse der Schüler an. Damit sichert pädagogosche Prozeß die Entwicklung der Schüler, sollen die Erkenntnisinteresse anregen, weil aus die Wirklichkeit der Schüler bringt, was scheint ihm interessant und bedeutsam.

Arbeiten in der Schule, der Lehrer darf nicht sich beschrenken sich auf Kenntnisse abgebung, aber soll neue Arbeitsmethode suchen.

Hypothese des Diplomwerkes – wenn wird die Gesamtheit der didaktischen Spiele bilden, in wem entwickeln die Schüler eine didaktische Aufgabe, dann wird die Erkenntnisinteresse der Schüler fördern.

Das Ziel des Diplomwerkes - ermitteln die Möglichkeiten der didaktischen Spiele für der Förderung den Unterrichten der lettische Sprache, in der Anfangschule.

Die Aufgabe des Diplomwerkes:

2. bewußt werden un analysieren die pädagogische Litheratur über das Forschungsproblem
3. ausarbeiten die Gesamtheit der didaktischen Spiele fur den Unterrichten lettischen Sprache, in der Anfangschule
4. In der Versuchstätigkeit prüfen die Möglichkeiten der gebildeten Gesamtheit der Spiele, die Erkenntnisinteresse der Schüler in den Unterrichten lettische Sprache.

Benutzte Forschungsmethoden im Erreichen der Aufgabe:

1. Litheraturanalyse,
2. pädagogische Beobachtung,
3. Umfragen,
4. Versuchstätigkeit,

5. Reittingsmethode.

Die im Diplomwerke aufgestellte Hypothese ist nachgeweist und bekräftigt. Schüler, die in den Unterrichten die didaktische Spiele benützt haben, schalten in aktiven und schöpferischen Tätigkeit. Sie zeigen eine entwickelte Kontaktenkultur, selbständige Initiative und eine positive Erkenntnisinteresse.

LITERATŪRAS SARAKSTS.

1. Ādlers A. Individuālpsholoģija skolā. – R.: Zvaigzne ABC, 2001.
2. Andersone G., Ērgle D., Filatova M., Ikaļe I., Golubova V. Zīle 2. klasei. – R.: Zvaigzne ABC, 2001.
3. Avotiņa V. red., Bērnu izziņas darbība un tās pilnveide. – R.: Zvaigzne, 1989.
4. Baturina J., Sorokina A. Rotaļas bērnu darzbūvē. – R.: Zvaigzne, 1970.
5. Blūma D., Kivrāne I., Meija E., Ozoliņa. Spēles un rotaļas svešvalodu mācīšanai. – R.: Zvaigzne, 1996.
6. Dambrāne E. Piebiedrojies mums. – R.: Zvaigzne, 1982.
7. Dzintare D., Boša R. Rotaļspēle. – R.: Mācību apgāds, 1997.
8. Dzintare D., Strangaine I. Rotaļa – bērnu dzīvesveids. – R.: RaKa, 2005.
9. Filatova M. Āķīgā valodiņa. – R.: Zvaigzne ABC, 1998.
10. Fišers R. Mācīsim bērniem domāt. – R.: RaKa, 2005.
11. Jonīte V. Spēles bērnu attīstībai:// [Skolotājs](#) 3/97, 56.lpp.
12. Kāposta I. Didaktiskā spēle un skolēnu mācību motivācijas veidotājfaktors. – R.: LU, 1993.
13. Kāposta I. Spēle pedagoģijas teorijā un praksē. – R.: LU, 1993.
14. Karule A. Mācību pilnveide 1. klasē. – R.: Zvaigzne 1990.
15. Lieģeniece D. Rotaļas nozīme bērnu pašattīstības sekmēšanā. – Liepāja: LPA, 1995.
16. Liepa M. Rotaļas. – R.: Zvaigzne, 1992.
17. Ļubļinska A. Bērnu psiholoģija. – R.: Zvaigzne, 1979.
18. Markova A. Mācīšanās motivācijas veidošana skolēniem. – R.: Zvaigzne, 1986.
19. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. / Sast. autoru kolektīvs V. Skujiņas vad. – R.: Zvaigzne ABC, 2000.
20. Ptičkina Ā. Lasīšanas mācības sākumskolā. – R.: Pētergailis, 1999.
21. Rubana I.M. Mācīties darot. – R.: RaKa, 2000.
22. Rudzītis G. Izziņas darbības pedagoģiskajā vadībā. – R.: Zvaigzne, 1986.
23. Students I.A. Vispārīgā pedagoģija. – R.: Fr. Blaumaņa apgādība, 1933.
24. Suhanova G., Grīnberga A., Jaunzeme O., Strēle I. 100 spēles un rotaļas latviešu valodas apguvei. – R.: Pētergailis, 2001.
25. Šteiners R. Bērnu audzināšana. – R.: RaKa, 1998.
26. Udaļcovs I. Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā un audzināšanā. – R.: Zvaigzne, 1983.
27. Ūsiņš U., Freidenfelds I. Mācību procesa pilnveide skolā. – R.: Zvaigzne, 1986.

28. Žogla I. Skolēniem par izziņas aktivitāti. – R.: Zvaigzne, 1992.
29. Žogla I. Skolēnu izziņas attieksme un tās veidošana. – R.: LU, 1994.
30. Эльконин Д. Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1979.
31. Щукина Г. Проблема познавательного интереса в педагогике. – М.: Педагогика, 1981.
32. Hessens S. Paidagģikas pamati. O. Bergs - R., 1929.

Didaktiskās spēļu kopas „No skaņas līdz teikumam” saturs.

6. Didaktiskās spēles par skaņu mācību 1. – 12. numuram.
7. Didaktiskās spēles par vārdu mācību 13. – 41. numuram.
8. Didaktiskās spēles par teikuma mācību 42. – 49. numuram.
9. didaktiskās spēles valodas attīstībai 50. – 55. numuram.

Didaktiskās spēles par skaņu mācību

1. Noteiktā kārtībā

Skolēniem izdala 6 – 10 lapiņas, kurās katrā uzrakstīts viens vārds. Skolēniem lapiņās dotie vārdi veikli jāsakārto (turpat uz sola) alfabēta kārtībā. Uzvar tas skolēns, kas pirmais sakārtojis vārdus pareizi, vai arī tā skolēnu grupa, kurai pirmajai visvairāk atbilžu.

Variants. Vāru vietā uz lapiņām var uzrakstīt atsevišķus burtus, kas jāsakārto alfabēta kārtībā. Ja skolēni alfabētu nav vēl apguvuši, vārdus vai burtus alfabēta kārtībā sakārto, skatoties alfabētā.

2. Raitā tempā.

Rotaļas dalībnieki sadalās skaitliski vienādās komandās un tās izvietojas katra savā aplī. Vadītāja palīgi uzsāk rotaļu, nosauc alfabēta sākuma burtu un met bumbu jebkuram komandas dalībniekam, kas min alfabēta nākamo burtu un met bumbu citam spēlētājam, kurš nosauc kārtējo burtu utt. Spēlētājs, kas kavējas ar atbildi vai kļūdās, no rotaļas izstājas. Uzvar komanda, kuras dalībnieki nekļūdīgi pēc kārtas nosauc visus alfabēta burtus.

3. Saņemu un nododu.

Rotaļas dalībnieki saņem un nodod cits citam stafeti – nelielu kociņu, kas simbolizē priekšmetu ar vāriem „saņemu un nododu”. Nododamie „priekšmeti” katram skolēnam jānosauc alfabēta secībā. Piemēram, stafeti iesāk rotaļas vadītājs ar vārdu „apelsīns”. Pirmais skolēns: „saņemu apelsīnu un nododu ābolu”. Otrais skolēns „saņemu ābolu un nododu bumbieri” utt. Tā grupa, kas sajauc alfabētu, saņem mīnusu (ātrumu skolotājs vēro pēc pulksteņa vai vēl labāk – hronometra).

Variants. Ja skolēni pazīst īpašības vārdus, tad tos var tāpat „saņemt un nodot”. Rotaļa noder alfabēta, lietvārda vai īpašības vārda atkārtšanai.

4. Domā raiti.

Sākot rotaļu, visi pieceļas. Rotaļas vadītājs liek katram sadomāt vārdu, kas sākas ar kādu noteiktu skaņu, piemēram, divskani au. Rotaļas vadītājs liek pateikt šādu vārdu visiem dalībniekiem pēc kārtas vai arī jaukti. Vārds jāsaka tūlīt bez apdomāšanās, otreiz to pašu vārdu nosaukt nedrīkst. Kas vārdu ātri nevar sadomāt (lēni skaita līdz trīs vai pieci) no rotaļas izstājas, apsēžoties savā vietā. Uzvar tas, kas rotaļā paliek pēdējais.

5. Mīkla

Skolotājs liek skolēniem atminēt vārdu, kurā ir norādītās skaņas. Uzvar tas, kas pirmais ir atminējis vārdu. Piemēram, domā vārdu, kurā būtu r, s, v un vēl trīs a (vasara).

[4.]

6. Meklē līdzību.

Katram skolēnam iedod lapiņu, uz kuras uzrakstīts kāds vairākzilbju vārds. (dod no 2 – 4 variantiem.) Skolēniem jāuzraksta otrs vārds ar tādu pašu zilbju skaitu kā dotajam vārdam. Uzvar tas, kas pirmais uzrakstījis. Piemēram, rotaļa (grāmata), meitenīte (zemenīte) utt.

7. Burts pie burta – vārds.

Katram skolēnam iedod vienu burtu komplektu, kurā ir vismaz nepieciešamie burti doto vārdu salikšanai. Skolotājs nosauc kādu vārdu un skolēniem ar attiecīgajiem burtiem jānostājas pareizā kārtībā, lai izveidotu šo vārdu.

Variants. Skolotāja rāda dažādus burtus, vienalga kādā secībā. Skolēniem tie jāatceras un pēc signāla no tiem jāizveido vārds, kas tad jāuzraksta un jānodod skolotājam.

8. Izsvītrotie burti.

Katram skolēnam iedota avīzes lapa ar puslīdz vienādu tekstu. Dotajā laikā, apmēram divās minūtēs, jāizlasa avīze un jāizsvītrot visi tekstā satopamie a burti. Pēc laika dod signālu lasīšanu pārtraukt. Skolotāja tad saskaita izsvīrotos burtus un par katru pareizi izsvīrotu burtu skolēnam dod vienu punktu. Ja kāds burts nav nosvītrots, atņem divus punktus. Rotaļu var turpināt ar citiem alfabēta burtiem vai apmainīt doto avīzes lapu pret citu.

9. Aizliegtā skaņa.

Rotaļas dalībnieki sastājas aplī, un, metot cits citam bumbiņu, viena daļa dalībnieku uzdod jautājumus, citi – uz tiem atbild. Tie, kuri jautā, reizē arī pasaka, kura skaņa nedrīkst būt atbildē ietvertajos vārdos. Piemēram, „Jums patīk sēņot? Lūdzu, atbildiet, neizmantojot skaņu s” . „Jā, labprāt to daru.” Atbildēt tikai ar jā vai nē nedrīkst. Tas, kurš vilcinās ar atbildi vai pārkāpj noteikumus, dod ķīlu.

10. Cik tu zini?

Skolēnus sadala pa solu rindām. Pēc komandas „Sākt!” viņi pēc kārtas iet pie tāfeles un uzraksta vārdus, kuros ir garš patskanis. Vienlaikus raksta visu rindu pārstāvji.

Kad skolotājs redz, ka skolēni uzrakstījuši pietiekami daudz vārdu, viņš dod komandu šo uzdevumu beigt.

Katrai solu rindai iepriekš izrauga „redaktoru”, kurš drīkst uzrakstītos vārdu labot.

Ja viens uz tas pats vārds atkārtojas (tikai citā formā) to svītro un neieskaita. Uzvar tā komanda, kurai ir visvairāk vārdu un vismazāk kļūdu.

[16.]

11. Pazudušo patskaņu mīkla.

Jaunākajās klasēs tautas dziesmas tekstu skolotājs uzraksta uz tāfeles vai arī demonstrē attiecīgu plakātu. Skolēnam tas jāizlasa, attiecīgās vietās ieliekot izlaistos patskaņus vai divskaņus.

Acis darba izbijās,

Rokas darba nebijās.

Rokas darba nebijās,

Zinājās padarīt.

12. Kā pārbaudīt?

Šo rotaļu organizē klasē balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu pareizrakstības un izrunas nostiprināšanai.

- a) Skolotājs nosauc ar priedēkli atvasinātu vārdu, skolēniem jāpasaka vārds, kas sākas ar to pašu skaņu, ar kuru beidzas priedēklis.

<u>Skolotājs</u>	<u>Skolēns</u>
Apbērt	pats, pele
Izskatīties	zaķis, zeķe
Izturīgs	zinu
Atdot	tāfele
Aiztikt	zēns
Uzskatīt	zīmulis

- b) Cits gadījums: Vārda galotnes priekšā līdzskanis nav skaidri sadzirdams.

<u>Skolotājs</u>	<u>Skolēns</u>
Plats	tilts, tēvs
Mežs	žurka, žogs
Acs	ceļš, cirvis
Klubs	bumba, briedis
Kolektīvs	vakars, vectēvs
Darbs	brālis, balodis

Gluds

darbs, dārzs

Šai rotaļā skolēni domā par balsīgo līdzskaņu pārmaiņām izrunā, atceras attiecīgo vārdu pareizrakstību.

[16.]

Didaktiskās rotaļas par vārdu mācību

13. Pāra meklēšana.

Katram skolēnam iedod apmēram 10 – 12 kartītes. Katrā kartītē uzrakstīts viens vārds, kas kopā ar kādā citā kartītē uzrakstīto vārdu veido saliktu lietvārdu. Skolēnam dotie vārdi jāsakārto pa pāriem tā, lai kopā veidotos saliktenis. Uzvar tas, kas pirmais atradis katram vārdam pāri. Piemēram, ūdens, saules, vecais, zāle, puķe, ledus, pus, tēvs, nakts, puķe, vidus, ceļš (ūdens – zāle, saules – puķe, vecais – tēvs, pus – nakts, vidus – ceļš, ledus – puķe).

1. Viegli vai smagi

Rotaļu sākot, skolēni pieceļas. Skolotājs sauc patstāvīgus vārdus un palīgvārdus. Ja skolotājs nosauc palīgvārdu, skolēni visi paceļ rokas augšā, jo tas ir „viegls”, ja nosauc patstāvīgu vārdu, pietupstas, jo tas ir „smags”.

15. Lielie un mazie.

Rotaļu dalībniekus sadala divās grupās. Pirmā grupā ir (lielie vārdu sākuma burti), otrā grupā (mazie burti). Rotaļas vadītājs sauc īpašvārdus un sugas vārdus. Ja vārds rakstāms ar lielo sākuma burtu, (lielie) paceļ rokas un sasiņ plaukstas virs galvas, Ja vārds rakstāms ar mazo sākuma burtu, (mazie) ieliek rokas sānos un noliecas uz priekšu. Kas rotaļu sajauc, no tās izstājas. Uzvar tā grupa, kurā palicis lielākais dalībnieku skaits.

Variants. Skolēni stāv kājās. Ja skolotājs nosauc īpašvārdu, visiem jāpieceļas pirkstgalos un jāliek rokas aiz pakauša, ja nosauc sugas vārdu – visiem jāpietupstas.

[4.]

16. Meklē īpašvārdu!

Katram skolēnam iedod kartīti, kurā uzrakstīts viens teikums. Šajā teikumā ir viens īpašvārds. Skolēniem īpašvārds jāpasvītro un tajā pašā kartītē jāuzraksta pēc iespējas vairāk īpašvārdu, kas sākas ar tādu pašu sākuma burtu kā dotā teikuma īpašvārds. Uzvar tas, kas uzdevumu veicis visātrāk un uzrakstījis visvairāk īpašvārdu. (Skolotājs nosaka laiku, trīs vai piecas minūtes). Piemēram, Mārtiņš vasarā dosies uz laukiem. (Mazsalaca, Mēmele, Maīga, Maija, Madona u.c.)

17. Vārdu važiņa.

Rotaļas dalībnieki izvietojas aplī un met cits citam bumbiņu, nosaucot lietvārdus. Katram nākošajam vārdam jāsākas ar iepriekš minētā vārda pēdējo skaņu, piem., sesks – saule – ezis – sivēns – sakta utt. Rotaļa kļūst sarežģītāka, ja tajā tiek prasīts iekļaut vārdos divas iepriekš minētā vārda pēdējās skaņas vai pēdējo zilbi, piem., sakne – nezāle, lenta – taka utt. Uzvar veiklākais vārdu nosaucējs.

18. Kuģu lādēšana.

Dalībnieki sastājas aplī un izvēlas vienu skaņu, piem., „c”, ar kuru sākas visi vārdi, ko izmantos rotaļas gaitā. Metot vārdu vieglu priekšmetu cits citam, katrs dalībnieks vienlaikus saka r ko viņš „lādē kuģi” (es lādēju kuģi ar citroniem, cirvjiem, cīsiņiem, cigoriņiem u.c.). Rotaļa turpinās, kamēr izsīkst vārdu krājums ar izvēlēto sākuma burtu. Dalībnieks, kurš savlaicīgi nepasaka piemērotu vārdu vai atkārtο jau minēto, dod ķīlu. Uzvar tas, kurš pēdējais nosauc vārdu ar doto sākuma skaņu (vai arī aktīvākais vārdu teicējs).

Variants. „Kuģi lādē” ar kādas noteiktas vārdšķiras vārdiem.

19. Četrinieki.

Rotaļas dalībnieki uzraksta īsu lietvārdu, piem., „roka”. Zem šī vārda raksta vēl trīs lietvārdus tā, lai to pirmie burti vertikāli veidotu sākuma vārdu. Piemēram, roka – osis – kūka – aina, roka – odze – kāja – arfa. Uzvar tas, kurš noteiktā laikā (3 – 5 min.) uzrakstīs visvairāk „četrinieku”. Rotaļu atkārtο, izvēloties vārda vietā kādu citu vārdu.

20. Pazīsti vārdu šķiru.

Vadītājs nosauc dažādas vārdu šķiras. Pēc katras nosauktās vārdu šķiras paceļ roku. Iepriekš vienojas, kuru vārdu šķiru nosaucot, roku necels. Var pacelt, ja nosauc noteiktu vārdu šķiru.

[16.]

21. Kurš vairāk?

Rotaļas vadītājs pasaka īpašības vārdu, skolēni lietvārdu, kam minētais īpašības vārds derētu par apzīmētāju – dziļš ezers, dziļa aka, dziļa bedre, dziļa doma utt. Var nosaukt arī lietvārdus – skolēni – īpašības vārdus, piem., ezers – dziļš, dzidrs, plats, mierīgs u.c.

22. Septiņi locījumi.

Skolēnus sadala divās grupās vai vairākās vienādās grupās. Katram skolēnam rokā septiņas kartītes, uz kuras uzrakstīts viens locījums. Sākot rotaļu, visi pieceļas. Skolotājs lasa tādus teikumus, kuros katrā ir tikai viens lietvārds. Pēc katra teikuma nolasīšanas skolēni parāda, kādā locījumā šajā teikumā ir lietvārds, paceļot attiecīgo

kartīti. Skolēns, kas kļūdījies, no rotaļas izstājas un apsēžas savā vietā. Uzvar tā skolēnu grupa, kurā palicis visvairāk dalībnieku.

[16.]

23. Maini skaitli.

Dalībnieki sadalās divās vienādās grupās un stāv vai sēž cits citam pretim. Pirmās grupas skolēni saka lietvārdu vienskaitļa nominatīvā gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē, pēc katra dalībnieku izvēles. Otrās grupas sēdošajiem dalībniekiem jāsaka pirmās grupas skolēnu teiktie vārdi daudzskaitļa nominatīvā. Kas daudzskaitļa locījumu pateicis nepareizi, iegūst mīnusu. Pēc tam visi otrās grupas skolēni sauc īpašības vārdus vienskaitļa nominatīvā, kuri pirmajai grupai jāsaka daudzskaitļa nominatīvā. Uzvar tā grupa, kurai vismazāk mīnusu.

Variants. Viena grupa sauc lietvārdus vai lietvārdus kopā ar īpašības vārdiem vienskaitļa nominatīvā, otra grupa – daudzskaitļa ģenitīvā, piem., dziļa upe – dziļu upju.

24. Kas tas ir?

Skolotājs nosauc kādu īpašvārdu, skolēniem jāpasaka, ko nozīmē šis īpašvārds. Uzvar tas, kas visu atbild pareizi. Piemēram, Daugava – upe, Rīga – pilsēta, Gunārs – zēns.

25. Mini, nu!

Vienu no rotaļas dalībniekiem izsūta ārā no telpas, pārējie rotaļas dalībnieki sadomā vienu lietvārdu, piem., mežs. Katram rotaļas dalībniekam iedala vienu locījumu, piem., pirmajam – nominatīvu, otrajam – ģenitīvu utt.

Ārā esošo dalībnieku iesauc iekšā. Viņam jāuzmin norunātais vārds. Lai vārdu varētu uzminēt viņš katram rotaļas dalībniekam uzdod jautājumu, piem., „Kur tu dzīvo?” Atbildot uz jautājumu, jālieto norunātais vārds noteiktā locījumā. Ja viņš vārdu uzminējis, viņam jānodod ķīla. Par vārdu minētāju izvēlas citu rotaļas dalībnieku. Rotaļas beigās ķīlas jāizpērk, proti, jāloka kāds lietvārds, jāsaka, kādus vārdus sauc par lietvārdiem u.c.

26. Virvīte.

Pieci līdz seši rotaļas dalībnieki nostājas aplī apmēram metru atstatumā cits no cita. Rotaļas vadītājs stāv apļa vidū ar virvīti rokā (virvītes garums apmēram apļa rādiuss, virves galā jābūt piestiprinātam kādam smaguma). Rotaļas vadītājs sākumā lēni, vēlāk mazliet ātrāk pa grīdu gar dalībnieku kājām griež virvīti. Visiem jālec pāri virvītei un jānosauc kāds lietvārds. Tas, kas nevar pārlekt vai nosaukt lietvārdu no rotaļas izstājas. Uzvar tas, kas pēdējais palicis aplī.

[4.]

27. Atbild kaimiņš pa labi.

Dalībnieki stāv vai sēž uz krēsliem aplī. Apļa vidū – vadītājs. Dalībnieki loka kādu lietvārdu, īpašības vārdu vai lietvārdu saistījumā ar īpašības vārdu, piem., labais draugs. Rotaļu vadītājs sauc locījumu, piem., vienskaitļa akuzatīvs, un norāda uz kādu no dalībniekiem. Viņa kaimiņš pa labi nosauc dotos vārdus prasītajā locījumā, šinī gadījumā – labo draugu. Ja dalībnieks kļūdās, viņš iegūst vienu soda punktu. Uzvar tas, kam nav neviena soda punkta.

28. Turpini pareizi.

Dalībniekus sadala divās vai vairākas grupās. Katram grupas pēdējiem dalībniekiem ieod papīra lapu ar sanumurētiem teikumiem. Teikumos daudzpunktu vietās jāieraksta piemērots īpašības vārds. Īpašības vārdus, kas jāievieto teikumos, uzraksta lapas apakšā. Katrs dalībnieks izvēlas vienu no apakšā dotajiem īpašības vārdiem, ieraksta to teikumā daudzpunktu vietā un padod lapu nākamajam. Pārējie rīkojas līdzīgi. Uzvar grupa, kas ātrāk un pareizāk veikusi uzdevumu.

Piemēram:

- 1) Skolēni ir ....
- 2) Bumba ir ....
- 3) Jūra ir ....
- 4) Saule ir ....
- 5) Dziesma ir ....
- 6) Ūdens ir ....
- 7) Grāmata ir ....

Spožs, skanīgs, čakls, plašs, apaļš, dzidrs, interesants.

[16.]

29. Kuram vairāk?

Skolēniem izdala baltas papīra lapiņas. Katram uz lapiņas jāuzraksta savs vārds. Skolotājs nosauc kādu īpašības vārdu, piem., biezs. Apmēram 4 -5 min. Laikā katram skolēnam jāuzraksta pēc iespējas vairāk lietvārdu saistījumā ar doto īpašības vārdu. Uzvar tas, kas dotajā laikā uzrakstījis visvairāk vārdkopu. Piemēram, bieza sega, biezi mati, bieza migla utt.

30. Saki vietniekvārdu!

Rotaļu dalībnieki stāv aplī. Vienam no dalībniekiem rokā ir bumba. Viņš met bumbu citam skolēnam un nosauc kādu darbības vārdu vienā no vienskaitļa vai daudzskaitļa personām jebkurā darbības laikā, piem., gājām. Dalībniekam, kas met bumbu, tā jāsaķer, nosaucot šim darbības vārdam atbilstošu vietniekvārdu, šinī gadījumā „mēs”. Skolēns, kas saķēris bumbu un vietniekvārdu pasacījis nosauc kādu citu vārdu

personas formā un met bumbu citam dalībniekam. Tas, kas nevar pateikt vajadzīgo vietniekvārdu, vai arī nevar noķert bumbu no rotaļas izstājas. Uzvar tas, kas aplī paliek pēdējais.

31. Raksti pareizi!

Skolēnus sadala grupās (tik grupu, cik solu rindu). Katrai grupai iedod papīra lapu, uz kuras stabiņā uzrakstīti darbības vārdi nenoteiksmē. Skolēniem šie darbības vārdi jāuzraksta tagadnes daudzskaitļa 1. personā. Katrs skolēns uzraksta tikai vienu darbības vārdu, tad lapu aizloka un steidzīgi atdod aiz muguras sēdošajam skolēnam. Uzvar tā grupa, kas uzrakstījusi visātrāk un vispareizāk. Piemēram, lasīt – lasām, zīmēt – zīmējam, turēt – turam utt.

32. Tagadne, pagātne, nākotne.

Skolēnus sadala grupās. Rotaļu sākot, visi pieceļas. Katram skolēnam rokās trīs kartītes. Uz vienas ar krāsainu zīmuli uzrakstīts – tagadne, uz otras – pagātne, uz trešās – nākotne. Skolotājs lasa teikumus gan tagadnē, gan pagātnē, gan nākotnē. Pēc katra teikuma nolasišanas skolēni paceļ rokā to kartīti, kas norāda uz darbības vārda laiku dzirdētajā teikumā. Kas parāda nepareizi, no rotaļas izstājas, apsēžoties savā vietā. Uzvar tā skolēnu grupa, kurā palicis visvairāk dalībnieku.

33. Krustām, šķērsām.

Piecu metru attālumā vienu no otras novelk divas sākuma līnijas. Starp abām sākuma līnijām uzzīmē trīs aplis. Viens aplis ir „darbības vārds”, otrs – „lietvārds”, trešais – „īpašības vārds”. Dalībnieki sadalās divās vienādās komandās un nostājas aiz sākuma līnijas vienā rindā. Katram komandas dalībniekam jāuzmana savs kārtas numurs. Vadītājs nostājas malā un sauc īpašības vārdus, darbības vārdus un lietvārdus., piem., gailis – piektais. Abu komandu piektajiem numuriem jāskrien uz savu norādīto apli. Uzvar komanda, kas ieguvusi lielāko punktu skaitu.

34. Laimes rats.

Bērni sēž aplī, apļa vidū vai vienā telpas malā visiem redzamā vietā, uzgriez „laimes ratu” – uz adatas vai nagliņas papes apļa vidū piestiprinātu bultu. Kad uzgrieztā bulta apstājusies tā rādīs uz vienu no priekšmetiem. Katrs skolēns steidzas sameklēt pareizo priekšmeta nosaukumu viņu kartītēs. Kurš skolēns to pirmais parāda skolotājam, iegūst punktu. Rotaļu var turpināt, kamēr viens skolēns ieguvīs desmit punktus vai pēc citas norunas.

* Rotaļai nepieciešama papes ripa, uz kuras katrā iedalījumā iezīmēti vai ielīmēti dažādu priekšmetu attēli. Zīmītes ar priekšmetu nosaukumiem katram skolēnam viens komplekts.

35. Es domāju par kādu priekšmetu.

Viens no skolēniem izvēlas visiem redzamu priekšmetu un saka: „Es domāju par kādu priekšmetu, kura nosaukums sākas ar burtu.....”. Pārējiem skolēniem jāmēģina uzminēt tā skolēna iedomātais priekšmets. Tas skolēns, kurš uzminējis, turpina rotaļu iedomājoties citu priekšmetu.

Variants. Viens skolēns uzdod otram burtu, otram jāsaraksta pēc iespējas vairāk vārdu, kas sākas ar šo burtu.

36. Atmini manu vārdu!

Skolēni sēž aplī. Pirmais uzdod minēt vārdu, nosaucot tā sākuma burtu, burtu skaitu un tā īpašību. Piemēram, „Mans vārds sākas ar a, tam ir pieci burti un tas nav slikts”, vai „Mans vārds sākas ar l, tam ir desmit burtu, un tas šņāc.” Ja vārdu neviens nevar uzminēt, tā uzdevējam jāsaka papildus īpašības, piem., „tas ripo pa sliedēm”.

37. Ieliec mani pareizā vietā!

Skolēniem iedod zīmītes ar sajauktiem vārdu pāriem. Rotaļas paraugā bija domāti priekšmeti un lietas, kur šos priekšmetus varētu glābāt, piem., grāmata – plauktā, zirgi - -stallī, govīs – kūtī. Protams, skolotājs var sastādīt citus vārdu pārus, vadoties pēc skolēnu spējām un stundas temata. Kad vārdi pareizi salikti, skolēniem var prasīt no saliktā vārdu pāra izveidot teikumu. Rotaļu atkārtojot, dod citus vārdus.

38. Ātrāk domāt, veiklāk darīt.

Šo rotaļu organizē klasēs, kurās skolēni jau mācījušies par divām vai trijām vārdu šķirām. Skolēnus sadala grupās. Katra grupa pēc kārtas veic skolotāja izvirzīto uzdevumu, pārējie palīdz vērtēt. Noteikums: uz katru vārdu šķiru jāreaģē ar noteiktām kustībām. Tā, piemēram, dzirdot lietvārdu, bērni sasiņ plaukstu, dzirdot īpašības vārdu – pieceļas. Ja kāds kļūdās, grupai atskaita vienu punktu, ja visi pareizi izpilda – liek vienu punktu klāt. Uzvar tā grupa, kura par desmit vārdiem iegūst vairāk punktu.

39. Visi putni lido.

Skolēniem liek ar roku kustībām atveidot putnu lidošanu. Skolēni to dara, ja skolotājs nosauc putnu. Ja nosauc priekšmetu vai dzīvu būtni, tad skolēni stāv mierā. Kas kļūdījies, tam no rotaļas jāizstājas. Uzvar tie, kuri rotaļā paliek visilgāk. Šī rotaļa palīdz skolēniem koncentrēt uzmanību un iegaumēt latviešu valodas vārdus.

40. Kurš zina vairāk vārdu?

Katram skolēnam ir papīra lapa un zīmulis. Skolotājs uzraksta uz tāfeles kādu burtu, un skolēniem noteiktā laikā jāuzraksta pēc iespējas vairāk vārdus, kas sākas ar šo burtu. Piemēram, c – cālis, cukurs, cimds, ceļš.....

Varianti:

- 1) Skolēni raksta jebkuru vārdu

- 2) Skolēni raksta kādu noteiktu vārdu šķiru
- 3) Skolēni raksta vārdus, kas sākas ar dažādiem alfabēta burtiem, bet par noteiktu tēmu.

[24.]

41. Ūdens? Gaiss? Zeme?

Viens no dalībniekiem nosauc vienu no vārdiem: ūdens, zeme, gaiss. Pārējie pēc kārtas nosauc šo parādību saistītos priekšmetus, piem., ūdens: zivs, laiva....., gaiss – putns, lidmašīna....., zeme – māja, dārzs..... .

Didaktiskās rotaļas par teikuma mācību

42. Pirmie soļi rakstīt mācībā.

Skolēnam iedod papīra maisiņu, kurā ir 5 vai 6 priekšmeti. Skolēnam jāizdomā stāstiņš, kurā minēti to priekšmetu nosaukumi, kas ielikti maisiņā. Pēc īsa laika skolēnam jāattēlo savs stāstiņš ilustrējot to ar saņemtajiem priekšmetiem.

Variants. Skolēnam iedod sarakstu ar 10 – 15 vārdiem, piem., saule, suns, zaļš, skrien, spīd, mākonītis, puika u.c. Skolēniem uzdots no dotajiem vārdiem izveidot sakarīgus teikumus, pieliekot pašiem savus vārdus.

43. Uzmini un pastāsti pasaku!

Skolotāja parāda skolēniem kādas pasakas ilustrāciju. Skolēniem jāuzmin, kas šī ir par pasaku, un tā jāizstāsta.

44. Sastādītais teikums.

Skolēni kopīgi veido teikumu, un katrs skolēns pievieno pa vārdam rotaļas vadītājas vārdam, piem., ja rotaļas vadītāja dod vārdu „pakavs”, nākošais var pielikt „zirga pakavs”, nākošais teiktu: „Mana zirga pakavs” utt.

45. Rādi pareizi!

Skolēnus sadala divās vai vairākās vienādās grupās. Katram skolēnam rokā trīs kartītes. Uz katras kartītes ar krāsainu zīmuli (vēlams dažādās krāsās) uzzīmēta viena pieturas zīme: punkts, izsaukuma zīme un jautājuma zīme. Sākot rotaļu, visi pieceļas. Skolotāja lasa stāstījuma, izsaukuma un jautājuma teikumus. Pēc katra teikuma nolasīšanas skolēni, paceļot attiecīgo kartīti parāda, kāda pietura zīme rakstāma teikuma beigās. Skolēns, kas kļūdās, no rotaļas izstājas, apsēžoties savā vietā. Uzvar tā skolēnu grupa, kurā palicis visvairāk dalībnieku.

Variants. Skolēnus sadala divās grupās. Kamēr viena grupa piedalās rotaļā, otra vēro un palīdz skolotājam vērtēt atbildes.

46. Sajauktie vārdi.

Kādus teikuma vārdus uzraksta uz atsevišķām kartītēm. Kartītes sajauc un ieliek aploksnē. Šādu aploksnī iedod katram skolēnam savu vai arī pa diviem vienu. Skolēniem uz sola veikli jāsakārto dotie vārdi sakarīgā teikumā. Uzvar tas, kas uzdevumu veicis pirmais.

47. Sajauktie teikumi.

Kāda sakarīga teksta teikumus (apm. 4 – 6) uzraksta uz atsevišķām kartītēm. Kartītes sajauc un ieliek aploksnē. Šādu aploksnī iedod katram skolēnam savu vai arī pa diviem vienu. Skolēniem uz sola veikli jāsakārto dotie vārdi sakarīgā stāstīnā. Uzvar tas, kas uzdevumu veicis pirmais.

48. Kolektīvais sacerējums.

Rotaļas dalībniekus sadala vairākās grupās ar vienādu dalībnieku skaitu katrā. Dalībnieki sēž cits aiz cita. Katras grupas pēdējais dalībnieks saņem papīra lapu, uz kuras uzrakstīts temats. Katrs dalībnieks uzraksta vienu teikumu par doto tematu un dod lapu nākamajam. Uzvar tā grupa, kas kolektīvo sacerējumu uzrakstījusi par tematu, glīti, pareizi un visātrāk.

Variants. Skolēni sacerējumu var rakstīt arī pēc attēla.

49. Veido teikumus!

Katrai solu rindai pretī uz tāfeles piestiprināts attēls tā, lai zem tā varētu rakstīt teikumus. Skolēni pēc komandas iet pie tāfeles un raksta teikumus, kurus veido pēc attēla. Tādējādi veidojas attēlu apraksti. Katrs rakstītājs jau laikus sagatavo savu teikumu, drīkst izmantot arī grāmatu. Taču teikums jāraksta uz tāfeles tikai tad, kad pienāk kārta. Iepriekš uzrakstītos teikumus labot nav atļauts. Katrai solu rindai nozīmē vienu palīgu. Kad visi teikumus uzrakstījuši, palīgs labo kļūdas. Skolotājs darbu novērtē, uzvarētājiem izsaka atzinību.

Didaktiskās rotaļas valodas attīstībai

50. Meklē līdzību!

Viens skolēns atstāj telpu. Palikušie skolēni iedomājas kādu lietvārdu, piem., „vasks”. Kad skolēns ienāk, pārējie saka teikumu, kur iedomāto priekšmetu salīdzina ar citu priekšmetu, piem., dzeltens kā purenes zieds, smaržo kā medus utt. Skolēnam jāatmin, kas ir iedomātais lietvārds.

51. Domā veikli, ātri, uzmanīgi!

Rotaļas dalībnieki sēž aplī. Vadītājs met skolēniem bumbiņu, nosaucot vārdu. Skolēnam jāpasaka antonīms, piem., „labi – slikti, dziļš - sekls” u.c. Kad skolēns kļūdās vai neatbild pirmo reizi, pieceļas, kad otro reizi, tad atstāj apli.

52. Veido vajadzīgos vārdus!

Uz nelieliem kubiem vai papīra lapiņām uzrakstītas zilbes. Skolēni no dotajām zilbēm veido prasīto vārdu šķiru. Uzvar grupa, kuras sastāda vairāk vārdu.

53. Nosauc pēc atmiņas!

Skolotājs nolasa nelielu rindkopu. Skolēni cenšas atcerēties un nosaukt visus vārdus kādi tika nolasīti.

54. Pretinieki.

Vadītājs izdala lapiņas, uz kurām iepriekš uzrakstīti vārdi. Skolēni pēc skolotāja norādījuma reizē sāk un beidz rakstīt šiem vārdiem sinonīmus vai antonīmus. Skolēnus ieteicams sadalīt grupās. Tiesneši – skolēni ar dziļākām zināšanām – atzīmē rezultātus. Uzvar tā grupa, kurai labāki rezultāti.

[24.]

55. Vai pazīsti savus biedrus?

Kādam skolēnam liek iziet no klases. Viņš drīkst ienākt tikai tad, kad klase korī saka: „Līdzu, ienāc!” Kamēr pirmais skolēns atrodas ārpus klases pieceļas kāds cits rotaļas dalībnieks. Visi vērīgi apskata šī skolēna apģērbu un ārējo izskatu, tad liek viņam apsēsties un lūdz ienākt savu biedru, kas izgājis no klases. Viņš ienāk, nostājas klases priekšā un uzdod jautājumus tā, lai ātrāk uzminētu, kuru skolēnu biedri izraudzījušies. Klase uz jautājumiem atbild (jā vai nē). Piemēram.

- Vai tas ir zēns? – Jā.
- Vai viņš sēž pirmajā rindā? – Nē.
- Vai viņš sēž otrajā rindā? – Jā.
- Vai viņam ir balts krekls? – Jā.
- Vai viņam ir melni mati? – Nē.
- Vai viņš sēž pirmajā solā? – Jā.
- Tas ir Andris! – Jā.

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par mācību darbu stundās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – attieksme ļoti atbildīga, neatlaidīgi apgūst uzdoto vielu, ir uzmanīgs, jautā skolotājam, ja kaut ko nav sapratis. Cenšas izprast būtību.

V – attieksme pret mācībām pamatā atbildīga, uzdoto vielu parasti apgūst, ir uzmanīgs un disciplinēts. Ne vienmēr patstāvīgi un pēc savas iniciatīvas meklē papildus zināšanas, labprāt saņem zināšanas gatavā veidā.

Z – attieksme pārsvarā bezatbildīga, mēdz būt neuzmanīgs, nedisciplinēts. Stundas necenšas visu noskaidrot un izprast, mājās uzdoto vielu mācās neregulāri.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatriese			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par mācību darbu stundās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – attieksme ļoti atbildīga, neatlaidīgi apgūst uzdoto vielu, ir uzmanīgs, jautā skolotājam, ja kaut ko nav sapratis. Cenšas izprast būtību.

V – attieksme pret mācībām pamatā atbildīga, uzdoto vielu parasti apgūst, ir uzmanīgs un disciplinēts. Ne vienmēr patstāvīgi un pēc savas iniciatīvas meklē papildus zināšanas, labprāt saņem zināšanas gatavā veidā.

Z – attieksme pārsvarā bezatbildīga, mēdz būt neuzmanīgs, nedisciplinēts. Stundas necenšas visu noskaidrot un izprast, mājās uzdoto vielu mācās neregulāri.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Eļīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par atbildēm stundās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – sistemātiski piesakās atbildēt uzdoto vielu visos vai atsevišķos mācību priekšmetos, cenšas izmantot patstāvīgi apgūtās zināšanas.

V – Iniciatīva atbildēt vērojama epizodiski, zināšanas nepārsniedz mācību programmas ietvarus.

Z – atbild stundās tikai tad, ja sauc skolotājs.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par atbildēm stundās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – sistemātiski piesakās atbildēt uzdoto vielu visos vai atsevišķos mācību priekšmetos, cenšas izmantot patstāvīgi apgūtās zināšanas.

V – Iniciatīva atbildēt vērojama epizodiski, zināšanas nepārsniedz mācību programmas ietvarus.

Z – atbild stundās tikai tad, ja sauc skolotājs.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatriese			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par perspektīvās liecības izpildi.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – perspektīvā liecība sastādīta atbilstoši zināšanu līmenis. Izpilde atbilst plānotajam.

V – perspektīvās liecības saistības izpilda daļēji.

Z – perspektīvās liecības izpilde neatbilst saistībām.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par perspektīvās liecības izpildi.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – perspektīvā liecība sastādīta atbilstoši zināšanu līmenis. Izpilde atbilst plānotajam.

V – perspektīvās liecības saistības izpilda daļēji.

Z – perspektīvās liecības izpilde neatbilst saistībām.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par ārpusstundu izziņas darbību .

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – strādā ar iniciatīvu, radoši, sistemātiski un mērķtiecīgi papildina savas zināšanas.

V – Strādā bez iniciatīvas, izpilda tikai to, kas paredzēts nodarbību programmā.

Z – strādā vāji, bieži kavē nodarbības, programmu neizpilda vai arī nemaz neiesaistās sistemātiskā ārpusstundu izziņas darbībā.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par ārpusstundu izziņas darbību .

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – strādā ar iniciatīvu, radoši, sistemātiski un mērķtiecīgi papildina savas zināšanas.

V – Strādā bez iniciatīvas, izpilda tikai to, kas paredzēts nodarbību programmā.

Z – strādā vāji, bieži kavē nodarbības, programmu neizpilda vai arī nemaz neiesaistās sistemātiskā ārpusstundu izziņas darbībā.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par praktisko darbību.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – Praktiska rakstura pienākumu izpildē vērojama iniciatīva, radoša pieeja, plaši un vispusīgi izmantojot apgūtās zināšanas. Praktiskajā darbībā gūst jaunas atziņas.

V – Praktiska rakstura pienākumus izpilda precīzi, bet ne vienmēr dara tos radoši. Bieži nesaskata praktiskās darbības nozīmi savu zināšanu padziļināšanai.

Z – praktiska rakstura pienākumus parasti izpilda labprāt, bet nesaista tos ar zināšanu padziļināšanu. Intereses šauras, parasti saistās ar konkrētu praktisko darbību.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par praktisko darbību.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – Praktiska rakstura pienākumu izpildē vērojama iniciatīva, radoša pieeja, plaši un vispusīgi izmantojot apgūtās zināšanas. Praktiskajā darbībā gūst jaunas atziņas.

V – Praktiska rakstura pienākumus izpilda precīzi, bet ne vienmēr dara tos radoši. Bieži nesaskata praktiskās darbības nozīmi savu zināšanu padziļināšanai.

Z – praktiska rakstura pienākumus parasti izpilda labprāt, bet nesaista tos ar zināšanu padziļināšanu. Intereses šauras, parasti saistās ar konkrētu praktisko darbību.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par piedalīšanos olimpiādēs un konkursos.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – piedalās ar interesi un ar atbildību, gūst labus rezultātus.

V – piedalās olimpiādēs vai konkursos, bet neizjūtot iekšēju vajadzību. Rezultāti parasti nav augsti.

Z – no piedalīšanās olimpiādēs un konkursos parasti izvairās, vai piedalās formāli.

Rezultāti viduvēji vai zemi.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par piedalīšanos olimpiādēs un konkursos.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – piedalās ar interesi un ar atbildību, gūst labus rezultātus.

V – piedalās olimpiādēs vai konkursos, bet neizjūtot iekšēju vajadzību. Rezultāti parasti nav augsti.

Z – no piedalīšanās olimpiādēs un konkursos parasti izvairās, vai piedalās formāli.

Rezultāti viduvēji vai zemi.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pirms veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par palīdzību biedriem mācībās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – Labprāt, ar interesi un iniciatīvu palīdz citiem skolēniem. Prot to darīt, šajā darbībā bagātinās pats un to apzinās. Ar lielu atbildību veic konsultanta pienākumus.

V – Ja to uzdod kolektīvs, palīdz citiem mācībās, konsultanta pienākumus parasti izpilda ar atbildību. Nesaskata iespēju šajā darbā bagātināt sevi.

Z – no šīs darbības izvairās, vai arī to nespēj veikt.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Izziņas intereses noteikšana pēc veiktā pētījuma.

Izziņas intereses noteikšana par palīdzību biedriem mācībās.

Dalībnieku skaits 28 skolēni.

Novērošanas laiks: _____

Kritēriji:

A – Labprāt, ar interesi un iniciatīvu palīdz citiem skolēniem. Prot to darīt, šajā darbībā bagātinās pats un to apzinās. Ar lielu atbildību veic konsultanta pienākumus.

V – Ja to uzdod kolektīvs, palīdz citiem mācībās, konsultanta pienākumus parasti izpilda ar atbildību. Nesaskata iespēju šajā darbā bagātināt sevi.

Z – no šīs darbības izvairās, vai arī to nespēj veikt.

N.p.k	Vārds	Zems izziņas līmenis	Vidējs izziņas līmenis	Augsts izziņas līmenis
1.	Anete			
2.	Artūrs			
3.	Beatrise			
4.	Egons-Oskars			
5.	Elijs-Jānis			
6.	Elīna			
7.	Elizabete			
8.	Ērika-Helēna			
9.	Ēriks-Atis			
10.	Gints			
11.	Guna			
12.	Haralds			
13.	Ilona			
14.	Ilva			
15.	Laima			
16.	Linda			
17.	Līva			
18.	Maikls			
19.	Māris			
20.	Monta			
21.	Reinis			
22.	Rendijs			
23.	Rihards			
24.	Rolands			
25.	Sandra			
26.	Sibilla			
27.	Sindija			
28.	Violeta			

Anketa skolēniem

Aizpildot šo aptauju, Tu drīksti droši izteikt savas domas par latviešu valodas stundām skolā. Mēs noskaidrosim, vai Tev un Taviem klases biedriem patīk vai nepatīk latviešu valodas stundas, kā arī to, vai Tu gribētu, lai spēles būtu iekļautas latviešu valodas stundās?

Pieliec krustiņu (+) katrai atbildei, kura Tev ir pa prātam.

1. Vai bieži tiek izmantotas spēles latviešu valodas stundās?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Nezinu

2. Vai tev patīk, ka latviešu valodas stundās tiek izmantotas spēles?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Nezinu

3. Kāpēc Tev patīk vai nepatīk, ka latviešu valodas stundās tiek izmantotas spēles?

- a) Patīk, tāpēc, ka.....
- b) Nepatīk, tāpēc, ka.....
- c) Nezinu, tāpēc, ka.....

4. Vai Tu labprāt piedalies spēles?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Nezinu

5. Vai Tev ir kāda īpaši tuva spēle, kuru spēlējat latviešu valodas stundās? Ja ir, lūdzu, nosauc!

.....
 .....

6. Vai Tu turpmāk arī gribētu, lai spēles būtu iekļautas latviešu valodas stundās? Kāpēc?

.....
 .....

Paldies, ka atbildēji uz šiem jautājumiem!

Anketa klasē

Lūdzu, atbildiet uz anketā uzdotajiem jautājumiem! Pieliec krustiņu, kura atbilde Tev ir pa prātam.

1. Vai Tev patīk iet skolā?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Dažreiz;
- d) Nezinu

2. Ko Tev skolā visvairāk patīk darīt? (Mini vismaz trīs iemeslus!)

.....

.....

.....

3. Vai Tev patīk mācīties?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Dažreiz;
- d) Nezinu

4. Vai Tev patīk pildīt mājas darbus?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Dažreiz;

5. Kuri mācību priekšmeti Tev patīk?

.....

.....

.....

6. Kuri mācību priekšmeti Tev nepatīk?

.....

.....

.....

7. Vai Tev patīk latviešu valoda? Kāpēc?

.....

.....

.....

Paldies, ka atbildēju uz šiem jautājumiem!

Anketa skolotājiem

Sabiedrības attīstība nav iedomājama bez demokrātiskas, progresīvas skolas, tādēļ skolotājiem nepieciešams aizvien meklēt jaunus ceļus un mācību procesa pilnveidei. Lai uzzinātu Jūsu domas, idejas un ieteikumus par spēles nepieciešamību latviešu valodas stundās, lūdzu, Jūs aizpildīt šo anketu!

1. Vai Jūs izmantojat didaktisko spēli latviešu valodas stundā?

- a) Jā;
- b) Nē;
- c) Ne vienmēr

2. Vai Jums pietiek zināšanu izmantojot didaktiskās spēles latviešu valodas stundās?

.....

3. Vai Jūs zināt, kā metodiski pareizi izmantot didaktisko spēli latviešu valodas stundās?

.....

.....

4. Cik bieži Jūs izmantojat didaktiskās spēles latviešu valodas stundās?

- a) 1 – 5 reizes nedēļā;
- b) 1 – 7 reizes nedēļā;
- c) cits variants .....

5. Kādas ir problēmas, izmantojot didaktiskās spēles latviešu valodas stundās?

.....

.....

.....

6. Kāpēc, Jūsaprāt, rodas šādas problēmas?

.....

.....

.....

Paldies par atsaucību!

Jūsu atbildes palīdzēs noskaidrot didaktiskās spēles vietu mācību darba procesā.

Visi dati tiks apkopoti un analizēti.

Cienījamās kolēģes!

Lūdzu iepazīties ar didaktisko spēļu kopu „No skaņas līdz teikumam”, un, lūdzu, izvērtējiet tās lietderību latviešu valodā, mācību vielas apgūvē.

Jūsu attieksme pret didaktisko spēļu kopu. Savu vērtējumu, Lūdzu, izsakiet ballēs.

3 – ļoti noderīga un izmantoju stundās

2 – daļēji izmantojama

1 – ir būtiskas iebildes

0 – neder

Ja Jūsu vērtējums ir zemāks par 2 ballēm, lūdzu, komentējiet. Būšu ļoti pateicīga par ierosinājumiem.

Balles	Piezīmes (ierosinājumi)

Padies par Jūsu atsaucību!

Alfabēts

10. uzdevums.

Sakārto vārdus alfabēta secībā!

Aka, egle, ceļš, ābece, bedre, čības, deja, ēna.

.....

.....

11. uzdevums.

Sakārto īpašvārdus alfabēta secībā!

Maija, Laila, Vilis, Raitis, Sandra, Pēteris, Vilnis, Zane, Tālis, Una.

.....

.....

12. uzdevums.

Sakārto vārdus alfabēta secībā! Ieraksti punktu vietā atbilstošus burtus!

Rī . s, bēr . s, mirdz, zel . s, rudenī, uzlec, sau . e.

.....

.....

13. uzdevums.

Ja skaitļu vietu ierakstīsi pareizos burtus, tad izlasīsi mīklas! Katrs cipars atbilst burta kārtas numuram alfabētā.

24 – 1 – 27 – 13.....

4 – 13 – 20 – 6 – 29 .....

21 – 1 – 31 .....

4 – 13 – 28 – 13 – 7 – 20 .....

Padies par darbu!

Ar šo galvoju, ka diplomdarbs izstrādāts patstāvīgi, bez citu palīdzības un nesatur norakstījumus bez atsaucēm. Šis darbs tādā vai citādā veidā nav nekad iesniegts nevienai citai pārbaudījumu komisijai un nav nekur publicēts.

2006. gada 24. maijā.

Diplomdarbs aizstāvēts Diplomdarba pārbaudījumu komisijā

200____. gada _____.

un novērtēts ar _____.

Diplomdarba pārbaudījumu komisijas sekretārs

